



# EĞİTİMİN İÇERİĞİ

EĞİTİM İZLEME RAPORU 2019



# EĞİTİMİN İÇERİĞİ

EĞİTİM İZLEME RAPORU 2019

# ERG HAKKINDA



Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır.

2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur.

ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür.

ERG, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Elginkan Vakfı, ENKA Vakfı, İDEV Ankara, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Kadir Has Vakfı, Mehmet Zorlu Vakfı, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, Tekfen Vakfı, Türkiye Vodafone Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

KURUMSAL DESTEKÇİLERİMİZ					
	<i>İDEV, Ankara</i>				

# İÇİNDEKİLER

---

<b>GRAFİKLER, ŞEKİLLER VE TABLOLAR</b>	<b>4</b>
<b>KISALTMALAR</b>	<b>5</b>
<b>SUNUŞ</b>	<b>7</b>
<b>Giriş</b>	<b>8</b>
<b>Ortaöğretim Tasarımı</b>	<b>9</b>
<b>Mesleki ve Teknik Eğitim (MTE)</b>	<b>17</b>
<b>Ölçme ve Değerlendirme</b>	<b>24</b>
Uluslararası İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları	25
Ulusal İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları	25
<b>İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP)</b>	<b>31</b>
<b>Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Demokrasi Kültürü</b>	<b>36</b>
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE)	36
Temel Eğitimde Demokrasi Kültürünün Güçlendirilmesi Projesi	44
<b>Sonuç Yerine</b>	<b>51</b>
<b>Kaynakça</b>	<b>54</b>

# GRAFİKLER VE ŞEKİLLER

---

## GRAFİKLER

**Grafik 1:** İYEP'e Katılan Tüm Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2018-19

## ŞEKİLLER

**Şekil 1:** Mesleki ve Teknik Eğitimde Yaşanan Önemli Gelişmeler

**Şekil 2:** Demokratik Kültür Yetkinlikleri Modeli

## TABLolar

**Tablo 1:** Ders Sayılarına Göre Mevcut Sistem ve Ortaöğretim Tasarımı'nın Karşılaştırılması

**Tablo 2:** Ortaöğretim Tasarımı Uygulama Takvimi

**Tablo 3:** Ortaöğretim Kurumlarına İliőtkin Merkezi Sınavda Derslere Göre Öğrencilerin Soruları Boş Bırakma Oranları

**Tablo 4:** Son 25 Yılda Türkiye'de Demokrasi, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

# KISALTMALAR

<b>A.g.e.:</b>	Adı geçen eser
<b>AB:</b>	Avrupa Birliği
<b>ABİDE:</b>	Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi
<b>AGEP:</b>	Akademik Gelişim Programı
<b>AYEP:</b>	Akademik Yeterlilik Programı
<b>Bkz.:</b>	Bakınız
<b>CEDAW:</b>	<i>The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women</i> (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
<b>CEİD:</b>	Cinsiyet Eşitliğini İzleme Derneği
<b>ÇHS:</b>	Çocuk Hakları Sözleşmesi
<b>DVİHE:</b>	Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Projesi
<b>EBA:</b>	Eğitim Bilişim Ağı
<b>Eğitim-Sen:</b>	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
<b>EİR:</b>	Eğitim İzleme Raporu
<b>ERG:</b>	Eğitim Reformu Girişimi
<b>ETCEP I:</b>	Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi-I
<b>TIMSS:</b>	<i>Trends in International Mathematics and Science Study</i> (Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması)
<b>IPA:</b>	<i>Instrument for Pre-accession Assistance</i> (Katılım Öncesi Yardım Aracı)
<b>İBBS:</b>	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
<b>İYEP:</b>	İlkokullarda Yetiştirme Programı
<b>İŞKUR:</b>	Türkiye İş Kurumu
<b>HEY:</b>	Hayal - Etkinlik - Yaşam
<b>KEP I:</b>	Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi-I
<b>KEP II:</b>	Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Artırılması Projesi-II
<b>LGS:</b>	Liselere Geçiş Sistemi
<b>MEB:</b>	Millî Eğitim Bakanlığı
<b>MEGEP:</b>	Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi
<b>MEM:</b>	Mesleki Eğitim Merkezi

<b>MTE:</b>	Meslekî ve Teknik Eğitim
<b>MTEGM:</b>	Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
<b>OECD:</b>	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
<b>OGM:</b>	Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
<b>OSB:</b>	Organize Sanayi Bölgesi
<b>ÖBA:</b>	Öğrenci Belirleme Araştırması
<b>ÖBİA:</b>	Öğrenci Başarı İzleme Araştırması
<b>ÖDSGM:</b>	Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü
<b>ÖRGM:</b>	Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
<b>PIRLS:</b>	<i>Progress in International Reading Literacy Study</i> (Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi)
<b>PISA:</b>	<i>Programme for International Student Assessment</i> (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
<b>RAM:</b>	Rehberlik ve Araştırma Merkezi
<b>SGB:</b>	Strateji Geliştirme Başkanlığı
<b>STK:</b>	Sivil Toplum Kuruluşu
<b>t.y.:</b>	Tarih yok
<b>TBA:</b>	Tasarım-Beceri Atölyeleri
<b>TBMM:</b>	Türkiye Büyük Millet Meclisi
<b>TCE:</b>	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
<b>TEDMEM:</b>	Türk Eğitim Derneği Düşünce Kuruluşu
<b>TEGM:</b>	Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
<b>TTKB:</b>	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
<b>UNICEF:</b>	<i>United Nations International Children's Emergency Fund</i> (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
<b>vb.:</b>	Ve benzeri
<b>YBS:</b>	Yönetim Bilgi Sistemi
<b>YÖK:</b>	Yükseköğretim Kurulu



# SUNUŞ

ERG'nin Eğitim İzleme Raporları 12 yıldır aralıksız olarak eğitimi izlemeye ve alandaki gelişmeleri değerlendirmeye devam ediyor. Sıklıkla değişen eğitim gündemini kamuoyu ile daha etkili bir biçimde paylaşmak amacıyla Eğitim İzleme Raporu'nu 2019'dan itibaren 5 dosya halinde yayımlamaya başladık. İlk dosya, Eğitim İzleme Raporu 2019: Eğitimin Yönetişimi ve Finansmanı başlığı ile Mayıs ayında yayımlandı. Eğitim İzleme Raporu 2019'un Eğitimin İçeriği başlığını taşıyan bu ikinci dosya ile yeni ortaöğretim tasarımı, mesleki ve teknik eğitim, ölçme ve değerlendirme, temel eğitimde beceri kazanımı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve okullarda demokrasi kültürünün oluşturulmasına ilişkin gelişmeler ele alınıyor.

Çalışmalarımızda önemini ısrarla vurguladığımız paydaş katılımını bu dosya hazırlanırken de benimsedik. *Eğitim İzleme Raporu 2019'un Eğitimin İçeriği* dosyasının hazırlık sürecinde bize birçok kişi destek verdi. Bilgi, görüş ve geribildirimlerini bizimle paylaşan Alaaddin Dinçer, Atike Zeynep Kılıç, Ayşe Caner, Aysun Rakıcı, Bekir Gür, Betül Çotuksöken, Binnur Yeşilyaprak, Brenda Haiplik, Büşra Gültürk, Cevdet Vural, Ebru Kılıç, Ergün Olgun, Erhan Ağbaba, Erkan Uğuzalp, Esin Yılmaz, Gülbahar Bakkal, Güler Baybora, Gökhan Atik, Hasan Bilgin, Hüner Uysal, Jale Göktepe, Kemal Varın Numanoğlu, Kenan Çayır, Kenan Diribaş, Kübra Çelikdemir, Mehmet Fatih Leblebici, Mehtap Kaya, Murad Tiryakioğlu, Nuray Ardıç, Nurten Mutlu Pehlivan, Ömer Kutlu, Seda Akço, Seda Kavala, Sena Sezen Tulumoğlu, Serkan Gürpınar, Sevil Akaygün, Sevilay Eş Şengül, Türker Toker, Ufuk Şengül, Yelkin Diker Coşkun, Yusuf Sarıçam, Zelha Tunç Pekkan ve Zeliha Güneş Demir'e; ayrıca dosyanın hazırlıklarına katkı sunan ERG stajyerleri Berfin Saman, Cansu Ceylan, Ezgi Düzce ve Oğuz Can Ok'a teşekkürlerimizi sunarız.

Eğitim İzleme Raporu 2019'un Eğitimin İçeriği dosyasının eğitimde politika yapımında katılımıcılığın artmasına ve eğitim sistemimizin gelişmesine katkı sağlamasını umuyoruz. Çocuğun ve toplumun esenliği için çalışmayı başka başlıklardaki dosyalarımızı ve diğer çalışmalarımızı inatla sürdüreceğiz.

**Prof. Dr. Üstün Ergüder**

Yönetim Kurulu Başkanı

# GİRİŞ

Eğitim İzleme Raporu 2019: Eğitimin İçeriği'nde, geçtiğimiz yıl ortaya çıkan değişikliklerin bütüncül bir biçimde değerlendirilmesinin sunulması amaçlandı. Bu amaçla, eğitimin içeriğini etkileyen politikalar kapsamlı olarak incelendi. Güncel gelişmeler ve süregelen sorunlar çerçevesinde belirli konulara öncelik verildi. Son yıllarda eğitim politikalarındaki ve eğitim sistemindeki durum göz önüne alınarak genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim ile ölçme ve değerlendirmenin odak konular olarak öne çıktığı söylenebilir.

Nitelikli eğitim, “üretebilen ve yaratıcı bireyler” hedefler.<sup>1</sup> Eğitimin içeriğinin, “temel becerileri kazandırabilme derecesi” bir değerlendirme ölçütüdür. Rapor, bu potansiyele işaret ederek kamuoyu ile paylaşılan “ortaöğretim tasarımı” özellikle fırsat eşitliği çerçevesinden tartışılıyor. Ardından, en çok gelişmenin yaşandığı mesleki ve teknik eğitim alanında yürütülen çalışmalar ele alınıyor.

Nitelikli eğitimin temel hedeflerinden birinin, “üretebilen ve yaratıcı bireyler” olduğu göz önünde bulundurulduğunda, eğitimin içeriğinin, “temel becerileri kazandırabilme derecesi” bir değerlendirme ölçütüdür. Rapor, bu doğrultuda ölçme değerlendirme alanında yaşanan gelişmeleri değerlendiriyor. Temel becerileri edinmede zorluk yaşayan öğrencilere yönelik geliştirilen İlkokullarda Yetiştirme Programı da bu kapsamda ele alınıyor.

Nitelikli eğitim “demokratik değerleri içselleştirmiş, eleştirel düşünme yetisine sahip, insan haklarına ve çokkültürlülüğe saygılı aktif yurttaşlar” hedefler.<sup>2</sup> Eğitimin içeriğinin bu hedefin sağlanmasına ne ölçüde katkıda bulunduğunu değerlendirmek önemlidir. Rapor, bu değerlendirmeyi yapabilmek amacıyla geçtiğimiz eğitim-öğretim yılında yaşanan iki gelişmeye odaklanıyor. İlk olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kamuoyunda yer alan tartışmalar, bugüne kadar uygulanan projeler çerçevesinde tartışılıyor. İkinci olarak, 2018 yılında başlayan Temel Eğitimde Demokrasi Kültürünün Güçlendirilmesi Projesi ele alınıyor. Bu proje kapsamında yürütülen çalışmalar, ilgili hedef doğrultusunda 1995 yılından bu yana Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki tüm uygulamalara bütüncül bir biçimde bakılarak değerlendiriliyor.

<sup>1</sup> ERG, 2008.

<sup>2</sup> A.g.e.

# ORTAÖĞRETİM TASARIMI



## TEMEL BECERİLER

Bireyin toplum yaşamına aktif olarak katılabilmesi için gerekli olan okuma, yazma, aritmetik, yabancı dil becerisi, işe-uygulamaya dönük teknik beceriler, bilgi ve iletişim teknolojileri, problem çözme, iletişim, liderlik, iş arama, sanatsal ve sportif becerilerdir.

Geçtiğimiz dönemde eğitimin niteliğini artırmaya yönelik birçok çalışma gerçekleşti. Bu çalışmalardan biri ortaöğretimde köklü bir değişiklik getireceği açıklanan “ortaöğretim tasarımı” oldu. “Ortaöğretim tasarımı”, 18 Mayıs 2019 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Prof. Dr. Ziya Selçuk tarafından açıklandı. Bu bölümde, öncelikle “ortaöğretim tasarımı”nın hangi gerekçelerle yapıldığı ve nasıl değişiklikler getirdiği paylaşılıyor; ardından tasarıma yönelik değerlendirmelerde ve önerilerde bulunuluyor. Değerlendirme ve öneriler, tasarımın planlama ve uygulama aşamalarında ön planda tutulması gereken adil fırsat ve olanak eşitliği konusunu bir kez daha vurgulamayı da içeriyor.

*Türkiye'nin eğitime erişimde ilerlemeyi sürdürebilmesi, eğitimin niteliğinde iyileşme sağlayabilmesi, eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunabilmesi için ortaöğretimde yapılacak düzenlemeler büyük önem taşıyor.*

Bu düzenlemelere öğrencilerin farklılaşan gereksinimlerine daha iyi yanıt verebilecek, öğretmenleri ve okulları güçlendiren adımların eşlik etmesi gerekiyor. Bireylerin temel becerilerinin güçlenmesi, eğitimde eşitsizliklerle mücadele edilmesi ve sürdürülebilir kalkınma için ortaöğretimden yeniden yapılandırılması önemlidir.

Türkiye’de gençler ortaöğretimden eşit düzeyde yararlanamıyor. Sosyoekonomik düzeyi daha yüksek ailelerden gelen çocukların görece yüksek performans gösteren okullara girme olasılığının çok daha yüksek olduğu görülüyor. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2015 sonuçlarına göre, öğrencilerin başarı düzeyi okul türlerine göre de değişiyor. Bu bağlamda, öncelikle ortaöğretimden niteliğinin güçlendirilmesi ve okullar arası nitelik farklarının azaltılmasına olan gereksinim sürüyor. Ayrıca eğitimden erken ayrılan gençlerin oranını azaltacak ve bu gençlere toplumsal yaşama etkin biçimde katılma olanakları sağlayacak politikalara da gereksinim duyuluyor.

*Ortaöğretim çağında olduğu halde okul dışında kalan nüfusun yüksekliği, temel becerileri kazanamayan lise öğrencilerinin çokluğu ve üst düzeyde performans gösteren öğrenci sayısının yetersizliği, Türkiye'nin sürdürülebilir toplumsal ve ekonomik gelişme potansiyelini de zayıflatıyor.*



## PISA

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından 2000 yılından itibaren 3 yılda bir düzenlenen araştırmadır. PISA ile 15 yaşında ve örgün eğitimde olan çocukların fen, matematik ve okuma alanlarında bilgiyi gerçek yaşama uygulamaya becerisi ölçülüyor. Araştırma çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular ile anketlerden oluşuyor.

Ortaöğretimde, temel becerilerin geliştirilmesi, öğretmenlerin desteklenmesi, sınav baskısının azaltılması, okullar arası farkların giderilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması, planlama ve uygulama sürecinin iyi yönetişiminin sağlanmasına yönelik gereksinimler eğitimin farklı paydaşları tarafından uzun süredir dile getiriliyordu.<sup>3</sup> 2023 Eğitim Vizyonu'nda "Ortaöğretim" başlığı altında bu gereksinimlere yönelik hedeflere henüz tüm ayrıntıları paylaşılmasa da yer verildiği görülüyor:<sup>4</sup>

1. Ortaöğretimde öğrencilerin ilgi, yetenek ve mizaçlarına uygun esnek modüler bir program ve ders çizelgesi yapısına geçilecek.
2. Akademik bilginin beceriye dönüşmesi sağlanacak.
3. Okullar arası başarı farkı azaltılacak.
4. Okul pansiyonlarında hizmet standartları oluşturularak hizmet kalitesi artırılabilecek.

Açıklanan "ortaöğretim tasarımı"nın, 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan yukarıdaki ilk iki hedefe yönelik olduğu anlaşılıyor. Ancak, bu iki hedef kapsamında, okul türleri arasında nasıl bir farklılık ya da benzerlik olacağı henüz açıklık kazanmadı. Hedef 3 ve 4 için çalışıldığı dile getirilse de, bu yönde çalışmaların çerçevesi ve ayrıntıları henüz kamuoyu ile paylaşılmadı. Henüz çerçeve programı ve planı sunulan, uygulama adımlarında bu aşamada bir açıklık olmayan "ortaöğretim tasarımı"na yönelik MEB tarafından paylaşılan gerekçeler ise şöyledir:

- Türkiye'deki gençleri geleceğe hazırlamanın önemi,
- Ortaöğretimin yükseköğretimle beraber ekonominin taşıyıcı unsuru olması,
- Sınavın bir amaç olarak görülmesi ve bunun değişmesi gerekliliği,
- Öğrencilerin bilgi ile olan ilişkisinin pasif, sadece sınav için edinilen ve sonrasında unutulmuş bir yapıda olması,
- Öğrenciler tarafından bilginin bir değere dönüştürülememesi,
- Öğrencilerin ders konularında derinleşememesi,
- Derslerin uygulama boyutunun sınırlı olması,
- Öğrenilen bilginin günlük yaşamda kullanılabilecek beceriye dönüştürülememesi,
- Alanlar arası ilişkinin belirsizliği, bu nedenle bir alanda öğrenilen bilginin başka bir alan için uygulanmasında sorunlar yaşanması,
- Öğrencilerin bilgi ile olan ilişkisinin "Ne öğreniyorum?" sorusundan öteye taşınmaması, "Niçin öğreniyorum?", "Nasıl öğreniyorum?", "Nereden biliyorum?" ve "Bildiğimi nereden biliyorum?" sorularını sormaya teşvik eden bir sistem olmaması,
- Öğrencinin ders seçimi konusunda sınırlı tercih hakkı bulunması,
- Öğrencilerin ilgi, merak, beceri ve yeteneklerine göre ders seçebilmesi için kişisel rehberlik ve "kariyer ofisi" ile desteklenen etkin bir yönlendirme sistemi gereksinimi.

3 ERG, 2008; ERG, 2009; ERG, 2010; ERG, 2017.

4 MEB, 2018a.

Bu gerekçeler doğrultusunda aşağıda paylaşılan düzenlemelerin yapılacağı belirtildi:<sup>5</sup>

- Ders sayıları azalacak.
- 9. sınıfa Doğa Bilimleri Deneyimi ve Sosyal Bilimler Deneyimi dersleri eklenecek.
- Öğrenciler, seçmeli dersleri kendi ilgi, merak, yetenek ve becerilerine göre zorunlu tercih grubu derslerinden ve ilgiye bağlı seçmeli dersler arasında seçebilecekler.
- 9, 10 ve 11. sınıflarda haftalık 35 ders saatine ek olarak haftalık 5 ders saati Hayal-Etkinlik-Yaşam (HEY) modülü uygulanacak.
- 9, 10 ve 11. sınıflar Haziran ayında yıl boyunca yaptıkları faaliyetleri portfolyo, sunum ve değerlendirme çalışmalarıyla sergileme ve paylaşma olanağı bulacak.
- 10 ve 11. sınıflarda zorunlu Bilgi Kuramı ve Uygulamaları dersi olacak.
- 12. sınıf programında ortak derslere ek olarak, Disiplinlerüstü Kariyer Dersleri, Proje ve Sertifika Programları ile Ders Destek Çalışmaları, Kişisel Gelişim ve Rehberlik modülü uygulanacak.
- Ortaöğretim boyunca öğrencilerin kendilerini tanımalarına, ders seçimlerine kariyer tercihlerine katkıda bulunmak için okullarda kişisel rehberlik hizmetleri geliştirilecek ve “kariyer ofisi” kurulacak.

## DERS SAYILARINDA AZALMA

MEB tarafından ortaöğretime yönelik değişikliklerin gündeme alınması ve önceliklendirilmesi, bu değişikliklerin kısa sürede değil zamana yayarak planlanacak olması ortaöğretimin niteliğini güçlendirme potansiyeli taşıyor. Bu düzenlemelerle ortaöğretim sisteminde önemli değişikliklerin yapılacağı görülüyor. Bu değişikliklerden biri olan ders sayılarının azaltılmasına yönelik düzenleme, Tablo 1’de mevcut sistemle karşılaştırmalı olarak gösteriliyor. Buna göre, her kademedeki ders sayısında azalma var ve en fazla azalma 9. sınıf ders sayısında olacak. Var olan sistemde 9. sınıfta en fazla 16 ders varken, yeni tasarımla birlikte bu kademedeki ders sayısı yarı yarıya azalacak. 9. sınıf ders sayılarındaki bu azalma, mevcut sistemde 9. sınıfta zorunlu olan Fizik, Kimya, Biyoloji, Coğrafya ve Tarih derslerinin programdan çıkarılmasından kaynaklanıyor. Bu dersler yerine programa, Doğa Bilimleri Deneyimi ve Sosyal Bilimler Deneyimi dersleri eklendi. Bu derslere ilişkin ayrıntılar, yeni eğitim-öğretim yılında açıklanması öngörülen öğretim programları ile öğrenilebilecek. Temel becerilere odaklanan derslerin programdaki ağırlığı azaltılmadan, ders sayılarının azaltılması olumlu bir düzenlemedir.

## SEÇMELİ DERSLER

Yeni tasarım ile seçmeli derslere ilişkin de düzenlemelerin yapıldığı; öğrencilerin ilgi, merak, becerileri ve yeteneklerine göre ders programlarını oluşturabileceği görülüyor. Bu düzenlemelere ek olarak Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil derslerinin 10 ve 11. sınıflarda tüm öğrencilerin programında yer alacak olması, öğrencilerin bu alanlarda temel yetkinliklere sahip olmalarına katkı sağlayabilir.

Öğrenciler seçmeli dersleri iki farklı gruptan, zorunlu tercih grubu derslerinden ve ilgiye bağlı seçmeli dersler arasından seçecekler. Öğrencilerin ilgi, merak, becerileri ve yeteneklerine göre programlarını oluşturabilmesi olumlu olsa da, ders seçimlerinden bağımsız olarak, her mezunun sahip olması gereken temel becerileri tanımlamak önemli olacaktır. Tablo 1’de seçmeli derslere ilişkin değişiklikler de görülüyor. Buna göre, seçmeli ders sayısı, 9. sınıfta değişmezken, 10 ve 11. sınıfta arttı, 12. sınıfta azaldı.

**TABLO 1: DERS SAYILARINA GÖRE MEVCUT SİSTEM VE “ORTAÖĞRETİM TASARIMI”NIN KARŞILAŞTIRILMASI**

Sınıf	Mevcut Sistem			Yeni Ortaöğretim Tasarımı			
	Ortak	Seçmeli	Toplam*	Ortak	Seçmeli**		Toplam***
					Zorunlu Seçmeli	Serbest Seçmeli	
9. sınıf	13	2-3	15-16	6	2	-	8
10. sınıf	12	3-4	15-16	3	4	3	10
11. sınıf	8	4-7	12-15	3	4	3	10
12. sınıf	7	5-8	12-15	3	0	4	7

Kaynak: MEB, 18 Mayıs 2019.

\* Toplam ders sayılarına rehberlik dersi dahil edilmedi.

\*\* Daha iyi anlaşılması amacıyla, bu tablo için öğrencilerin seçtiği dersler “Zorunlu Seçmeli” ve “Serbest Seçmeli” olarak ikiye ayrıldı. “Zorunlu Seçmeli”, yeni tasarımda öğrencilerin zorunlu tercih gruplarından almak zorunda olduğu ders sayısına işaret ediyor. “Serbest Seçmeli” ise, öğrencilerin zorunlu tercih grupları ve ilgiye bağlı seçmeli dersler arasından herhangi bir koşula bağlı olmadan seçebileceği dersleri ifade ediyor.

\*\*\* 9, 10 ve 11. sınıf programında yer alan Hayal-Etkinlik-Yaşam (HEY) modülü, 12. sınıf programında yer alan Proje ve Sertifika Programları’na ayrılan ders saatleri tabloya dahil edilmedi.

Uygulanan sistemde seçmeli derslere ilişkin en önemli sorun, öğrencilerin ders seçiminde kendi tercihlerine göre ders seçememesiydi. Bu durumun temel nedeni, her okulda her seçmeli dersi verebilmek için gereken olanakların bulunmamasıydı. Yeni tasarımla ortaöğretimde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve benzer sorunların tekrar yaşanmaması için okullar arası olanak farklılıklarının azaltılması öncelikli hedef olmalıdır.

## HEY MODÜLÜ

“Ortaöğretim tasarımı” ders sayılarında azalmayı hedeflese de öğrencilerin okulda geçirdiği süre değişmiyor; 9, 10 ve 11. sınıfta Hayal-Etkinlik-Yaşam (HEY) modülünün, 12. sınıfta proje, sertifika programları ve ders destek çalışmalarının eklenmesi sonucunda toplam süre aynı kalıyor. HEY modülünün “Hayal” bileşeninde sanatsal aktiviteler, “Etkinlik” bileşeninde fiziksel aktiviteler, “Yaşam” bileşeninde toplumsal fayda çalışmaları yapılacak ve yapılan çalışmalar öğrenci portfolyolarında yer alacak. MEB tarafından yapılan açıklamalara göre HEY modülü, öğrencilerin ilkökul ve ortaokulda tasarım-beceri atölyeleri, portfolyo çalışmaları ve etkinliklerle ilgi ve yetenek alanlarını keşfetmelerini; bu keşif sırasında deneyimledikleri süreçlerin ortaöğretimde zenginleşmesini amaçlıyor. 12. sınıf programında yer alan sertifika programlarıyla ise öğrencilerin ortaöğretimi tamamladıktan sonra bir “beceri seti”ne sahip olması ve bunu belgeliyebilmesi hedefleniyor. Bu sayede, yükseköğretime devam etmeyen gençlerin iş bulmasının kolaylaşacağı öngörülüyor. Benzer biçimde, 12. sınıf programında yer alan disiplinlerüstü kariyer dersleri de öğrencileri yükseköğretime ve mezuniyet sonrası yaşamlarına hazırlamayı amaçlıyor.

## BİLGİ KURAMI VE UYGULAMALARI DERSİ

*Bilgi Kuramı ve Uygulamaları dersiyle, öğrencilerin bilgi ile ilişkisini dönüştürmek, öğrencileri “Niçin öğreniyorum?”, “Nasıl öğreniyorum?”, “Nereden biliyorum?” ve “Bildiğimi nereden biliyorum?” sorularını sormaya teşvik etmek ve öğrenmenin kalıcı olmasını sağlamak amaçlanıyor.*<sup>6</sup>

Ders, 10 ve 11. sınıflar için zorunlu ders olacak. Dersin **öğretim programı**nın açıklanmasıyla, bu amaç doğrultusunda ne kadar etkili olabileceği daha ayrıntılı biçimde değerlendirilebilir. Öğrencinin öğrenme ile ilişkisini üniversite sınavı baskısı da etkiliyor. Bu bağlamda, “ortaöğretim tasarımı”nda, sınavın öğrenciler için bir amaç olmaktan çıkarılıp bir araca dönüşeceğinin ifade edilmesi olumlu bir gelişmedir. Tasarımın bu amaç doğrultusunda ne kadar etkili olabileceği ve öğrenmenin kalıcı olmasının nasıl sağlanacağı yükseköğretime geçiş modelinin de tasarlanıp kamuoyuyla paylaşılmasının ardından daha bütüncül olarak değerlendirilebilir.



### ÖĞRETİM PROGRAMI

*Her bir ders için öğrencilerin ulaşması beklenen genel amaçları, bu amaçlar doğrultusunda edinilmesi hedeflenen bilgi, beceri ve tutumları ifade eden kazanımlar ile bunların öğrencilere aktarılması sürecinde kullanılacak öğretim ve değerlendirme yöntem, teknik ve stratejilerine ilişkin açıklama ve yönlendirmeleri kapsar.*

## UYGULAMA TAKVİMİ

Tasarım ile birlikte uygulama takvimi de kamuoyuyla paylaşıldı. Tablo 2’de uygulama adımları görülüyor. İlk adım 9. sınıf ders kitaplarının ve materyallerinin üretilmesi ile öğretmen eğitimi ve sertifikasyonuna başlanması olacak. Uygulama, 9. sınıflarda 2020-21’de, 10. sınıflarda 2021-22’de, 11. sınıflarda 2022-23’te, 12. sınıflarda ise 2023-24’te başlatılacak. 9, 10 ve 11. sınıflar için ders kitabı ve materyal üretimi 1 yıl, 12. sınıflar için ise 2 yıl sürecek. Uygulama takviminde öğretmen eğitimine uzun bir süre ayrıldığı görülüyor. Farklı programların öğretmenleri için farklı eğitim ve sertifikasyon süreleri öngörülüyor. “Ortaöğretim tasarımı”nda 9. sınıf programı Akademik Gelişim Programı (AGEP) Temel, 10. sınıf AGEP I, 11. sınıf AGEP II, 12. sınıf ise Akademik Yeterlilik Programı (AYEP) olarak adlandırılıyor. AGEP Temel ve AGEP 1 için öğretmen eğitimi, tasarımın 9 ve 10. sınıflarda uygulanmasından 1 yıl; AGEP 2 ve AYEP öğretmen eğitimi ise 2 yıl önce başlayacak. 2023 Eğitim Vizyonu’ndan başlayarak uygulama takviminin kamuoyuyla paylaşılması, tasarımın uygulanmasından önce hazırlık çalışmaları için 1 yıllık süre ayrılması ve önceliğin öğretmen eğitimine verilmesi önemli ve olumlu gelişmelerdir.

**TABLO 2: ORTAÖĞRETİM TASARIMI UYGULAMA TAKVİMİ**

	AGEP-Temel Öğretmen Eğitimi	AGEP 1 ve 2 Öğretmen Eğitimi	AYEP Öğretmen Eğitimi	Uygulamanın başlaması	Ders kitapları ve materyallerin hazırlanması
2019-20	Yapılacak	-	-	-	9. sınıf
2020-21	Yapılacak	Yapılacak	-	9. sınıf	10. sınıf
2021-22	Yapılacak	Yapılacak	Yapılacak	10. sınıf	11 ve 12. sınıf
2022-23	Yapılacak	Yapılacak	Yapılacak	11. sınıf	12. sınıf
2023-24	Yapılacak	Yapılacak	Yapılacak	12. sınıf	-

Kaynak: MEB, 18 Mayıs 2019.

6 MEB, 18 Mayıs 2019.



“Eğitim Reformu Girişimi  
Ortaöğretim Tasarımı İnceleme  
ve Değerlendirmesi”



İçeriği görmek için tıklayınız.

## BÜTÜNCÜL DEĞERLENDİRME GEREKSİNİMİ

ERG, ortaöğretimde köklü bir değişikliğe gereksinim duyulduğunu uzun süredir belirtiyor. Bu kapsamda, ERG'nin 23 Temmuz 2019 tarihinde yayımladığı “Eğitim Reformu Girişimi Ortaöğretim Tasarımı İnceleme ve Değerlendirmesi” başlıklı bilgi notunda, “ortaöğretim tasarımı”nın geçmiş yıllarda dile getirilen gereksinimler çerçevesinde ne gibi düzenlemeler içerdiği ve nasıl geliştirilebileceği paylaşıyor. Çerçeve olarak nitelendirilebilecek “ortaöğretim tasarımı”nın uygulama adımlarının 2019-20 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ayrıntılandırılacağı göz önünde bulundurulursa, tasarıma yönelik tartışmaların eksik değerlendirme içerebileceği dikkate alınmalıdır.

*Değerlendirmenin daha bütüncül bir biçimde yapılabilmesi için ilkökul ve ortaokul kademelerinin tasarımı, öğretmen gelişimi tasarımı, yenilikçi finansman mekanizmaları tasarımı, ölçme ve değerlendirme tasarımı gibi birçok başka sürecin de bilinmesine gereksinim bulunuyor. Bu gereksinim görüş oluşturmayı zorlaştırıyor.*

Tasarımın, temel becerilerin geliştirilmesi, öğretmenlerin desteklenmesi, sınav baskısının azaltılması, okullar arası farkların giderilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması, planlama ve uygulama sürecinin iyi yönetim sağlamasına ilişkin gereksinimlere yanıt vermeyi amaçladığı paylaşıyor. Bu amacın gerçekleşebilmesi için okullar arası olanak farklılıklarının azaltılması, ikili eğitim sorununun çözülmesi, okulların laboratuvar, atölye, kütüphane, spor salonu gibi özel öğrenme ortamlarına sahip olması ve okullara internet erişimi sağlanmasına öncelik verilmesi gerekiyor. Bu bağlamda, 2023 Eğitim Vizyonu’nda “Okullar arası başarı farkı azaltılacak.” hedefi bulunması ile okullar arası nitelik farklarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapıldığının ifade edilmesi önemli ve olumludur. “Ortaöğretim tasarımı”nın koşulları elverişsiz okulların fiziksel ve sosyal olanaklarının genişletilmesi bağlamında nasıl adımlar içereceği de kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

*Tasarım kapsamında geliştirilecek öğretim programlarının öğrencilerin bilişsel becerilerini en üst düzeye çıkarabilecek biçimde tasarlanması, öğrenme-öğretme süreçlerinde kolaylıkla uygulanabilir nitelikte olması ve öğrenme çıktılarını nasıl etkileyeceğinin belirlenmesi gerekir.*

Öğretim programları kadar önemli bir konu da, programların sınıf ortamında ne kadar uygulanabildiğidir. Programların uygulanabilirliği çoğu zaman öğretmen ve öğrenme ortamlarının donanımı gibi programların dışındaki etmenler tarafından belirlenir. Kalabalık sınıflarda eğitim verilen ve teknik donanımı yetersiz durumdaki okullarda görev yapan öğretmenlerin yeni öğretim programlarının gereklerini yerine getirebilmeleri için öncelikli ve acil biçimde desteklenmesi gerektiği söylenebilir.



## TEMEL BECERİLERİN KAZANILMASI

Eğitimde eşitlik ilkesinin ilk unsuru, herkesin temel beceri ve yetkinlikleri edinmesinin garanti altına alınmasıdır. Türkiye'nin eğitim vizyonunda ortaöğretim çağındaki tüm yurttaşların temel beceri ve yetkinliklere sahip olması hedefi mutlaka yer almalıdır. Kamu iradesi ve kaynakları bu hedefin gerçekleştirilmesi için harekete geçirilmeli; kamu politikaları, bu hedefin önünde yer alan, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile sosyoekonomik ve bölgesel farklılıklardan kaynaklanabilecek tüm engelleri kaldırmayı amaçlamalıdır.

*Farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin temel bilgi ve becerilerinin ölçüldüğü ABİDE ve PISA gibi uygulamalar, Türkiye'de öğrencilerin Türkçe, matematik ve fen alanlarında eğitimin sonraki kademeleri ve toplumsal yaşam için gerekli olacak bilgi ve beceriye sahip olmadığını gösteriyor.*

PISA sonuçlarına ilişkin veriler değerlendirilirken, eğitime erişemeyen ve ortaöğretime devam etmeyen birçok gencin bu resmin dışında kaldığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla, temel beceri ve yetkinliklere sahip olmayan bireylerin oranının PISA sonuçlarında görüldenden çok daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bu durum, eğitim sisteminde gerçekleştirilmesi planlanan kapsamlı değişimin nedenlerinden biri olarak öne çıkıyor. Bununla birlikte, esnek, modüler ve disiplinlerüstü bir yaklaşıma vurgu yapan tasarımın, mevcut sistemden farklı olarak öğrencilerin temel becerileri kazanmasını nasıl sağlayacağı, derslerin içeriği ve öğretmen gelişim planı paylaşılmadığı için belirsizliğini koruyor.

Açıklanan sistemde Türk Dili ve Edebiyatı dersinin tüm kademeler için zorunlu olduğu görülüyor. 10 ve 11. sınıflarda matematik ve fen bilimleri gruplarından en az birer ders alınmak durumunda. Öğrencilerin bu alanlardaki kazanımlarının, yaptıkları seçimlerden bağımsız olarak mezun olduklarında temel bir düzeyde ortaklaşmasının nasıl sağlanacağı belirsizliğini koruyor. "Ortaöğretim tasarımı" sürecinde, var olan sistemde temel becerilerin kazanılmasının önündeki engeller dikkatli analiz edilmelidir. Tasarım ile hayata geçecek öğretim programları hazırlanırken, temel kazanımların öğrencilere nasıl aktarılacağı, kazanımların nasıl ölçülüp değerlendirileceği de kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Eğitimin geleceğe dönük planlanması gerekli ve önemli olmakla birlikte, öğrencilerin temel becerilerinin güçlenmesi hedefine yönelik somut ve net adımlar ortaya konmalıdır.

Ortaöğretimin iyileştirilmesine yönelik adımlar okul öncesi, ilkokul ve ortaokul kademelerinde yapılacak iyileştirme çalışmaları ile doğrudan ilişkilidir. İlk üç kademe yapılandırılacak temel becerilerin ortaöğretime etkisi iyi değerlendirilmelidir. Temel beceri ve yetkinlikleri edinemeyen bireyler gittikçe karmaşıklaşan toplumsal yaşam içinde hayatlarına yön verme olanaklarından yoksun kalabilirler; ilköğretim sonrası örgün veya yaygın eğitim olanaklarından yararlanamayabilir, işgücüne katılmak ve orada kalmakta zorlanabilirler. Bu bireylerin, sosyal dışlanma riskini en yoğun yaşayan kesimler arasında olacağı da unutulmamalıdır.

## ÖĞRETMENLERİN GELİŞİMİ

Yeni “ortaöğretim tasarımı”nın en önemli bileşeni, öğretmenin sürdürülebilir gelişimidir. Var olan sistemin öğretmenlerin gerektiği biçimde ve yeterince güçlenmesini, desteklenmesini sağlamadığı; hizmetiçi eğitimlerinin sayıca ve nitelik olarak yetersiz olduğu eğitimin paydaşları tarafından ifade ediliyor. “Ortaöğretim tasarımı”ndaki farklı derslerin ilk aşamada 9. sınıflarda uygulanabilmesi için yaklaşık 20.000 öğretmene önümüzdeki 1,5 yıl eğitim verileceği açıklandı. Buna ek olarak, drama, masal anlatıcılığı, robotik gibi birçok konuda öğretmenlere yan alan ve sertifika programları planlandığı, oryantiring, dağcılık ve voleybol federasyonlarıyla anlaşma yapıldığı belirtildi. Bu çalışmalara ilişkin olarak net bir tabloya ve çerçeveye ihtiyaç duyuluyor.

*Tasarımda yapılacak paylaşılan öğretmen eğitimleri, ortak çalışmaya dayalı, etkileşime açık, kuram ile uygulamayı birbiriyle ilişkilendirecek içerikte olmalıdır. Üzerinde çalışıldığı belirtilen Öğretmen Gelişimi Modeli, öğretmenlerin birbirinden öğrenmesini ve yeni yöntemler uygulamasını teşvik eden eğitim programları içermelidir.*

MEB tarafından, hem 2023 Eğitim Vizyonu’nda hem de “ortaöğretim tasarımı”nda öğretmene güvenin vurgulanması önemlidir. Öğretmenin öz yeterlilik duygusu, öğretmeye yönelik kendi yeteneğine olan inancı, mesleğe bağlılığı, iş tatmini ve sınıftaki davranışları üzerinde bir etkiye sahiptir. Öğretmenlerin mesleki öz yeterliliğini etkileyen bir başka etmen de öğretmenlerin hazırlık düzeyi, yani etkin bir biçimde öğretmek için gerekli araçlara ne düzeyde sahip olduklarını düşündükleridir. Tasarımın, çoğu öğretmenin daha önce eğitimini almadığı konu bilgilerini içereceği anlaşılıyor. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin daha fazla öğrenci merkezli pedagoji benimsemeleri ve öğrenme çıktılarını daha kapsamlı biçimde değerlendirebilmeleri de gerekecektir. Tek disipline dayalı bir müfredattan bütünleşik bir müfredat uygulamasına geçmek, bir seferlik yan alan ve sertifika programlarının ötesinde iyi planlanmış, sürekli bir mesleki gelişim modeli ve öğretmen yetiştirme stratejisi gerektirir. Aksi halde böyle kapsamlı bir değişim öğretmenlerin öz yeterlilik duygularının ve iş tatminlerinin azalmasına neden olabilir.

# MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM (MTE)

2023 Eğitim Vizyonu ile birlikte hem mesleki ve teknik eğitim alanında devam eden projelerde gelişmeler yaşandı hem de vizyon hedefleri çerçevesinde yeni çalışmalara başlandı. Bu bağlamda MTE, bu yıl en fazla gelişmenin yaşandığı eğitim alanlarından bir oldu. Bu bölümde son dönemde yaşanan gelişmeler ele alınıyor. İlk olarak, öğretim programlarında yaşanan gelişmelere yer veriliyor, rehberlik ve kariyer yönlendirmeye ilişkin gereksinimler ve bu doğrultuda gerçekleşen çalışmalar ele alınıyor. Ardından 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan hedefler, son olarak da MEB'in eğitim süreçlerinin etkin izleme ve değerlendirilmesi amacıyla yayımlamaya başladığı MTE'ye ilişkin raporlar değerlendiriliyor.

## ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Geçtiğimiz eğitim-öğretim yılında MTE öğretim programlarında çok sayıda güncelleme yapıldı. Standartların ve yeterliliklerin belirlenmesi kapsamında 53 alan altında, 199 dalda öğretim programları ve haftalık ders çizelgeleri hazırlandı; 2017-18 itibarıyla kademeli olarak yürürlüğe konuldu.<sup>7</sup> Öğretim programları hazırlanırken Meslekî Yeterlilik Kurumu tarafından yayımlanan 4. Seviye 209 Ulusal Meslek Standardı'nın referans alındığı belirtildi.<sup>8</sup>

Bilişim Teknolojileri alanı ve dallarına ilişkin öğretim programı ve haftalık ders çizelgesi güncellenerek "siber güvenlik, blok zincir teknolojileri ve ürünleri (kripto para), biyometrik teknoloji kavramı ve uygulama alanları, bulut bilişim teknolojisi, elektronik ödeme sistemleri, yapay zeka, büyük veri, bilgi güvenliği, temel güvenlik prensipleri, siber suçlar ve istismarları, bilişim hukuku, veritabanı güvenliği, mobil uygulamalara yönelik ders ve kazanımlar" eklendi.<sup>9</sup> Teknolojik gelişmelerle uyumlu olan bu ders ve kazanımların eklenmesi olumludur.

*Öğretim programındaki güncellemeler kadar önemli bir çalışma da halen hazırlıkları süren, tüm alan ve dallara iş sağlığı ve güvenliği konularının yansıtılmasıdır.<sup>10</sup> Çocuğun iyi olma hali ile uygulamalı eğitim ve staj sırasındaki kazaların önlenmesi bağlamında bu çalışmanın en kısa sürede tamamlanması önceliklendirilmelidir.*

7 MEB MTEGM, 2019, s.29.

8 MEB, 2018f; İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, 14 Mayıs 2019.

9 MEB MTEGM, 2019, s.30; MEB TTKB, 2018a.

10 MEB, 2018f.

## REHBERLİK VE KARIYER YÖNLENDİRME

Öğretim programlarının güncellenmesi ile mesleki ve teknik eğitime erişim olanaklarının artırılmasına yönelik çalışmalar için uygun bir rehberlik ve kariyer yönlendirme programı gereklidir. Bu hedefe yönelik olarak geçtiğimiz dönemde yürütülen başlıca çalışmalar, yönetici ve öğretmenlerin güçlendirilmesine yönelik eğitimler, okullarda kalite değerlendirme için yapılan incelemeler ve bunu takip eden geri bildirimler oldu. Gerek sinim duyulan okullara rehberlik hizmeti sağlandığı belirtildi.<sup>11</sup>

Rehberlik ve kariyer yönlendirme hizmetleri kapsamında, İŞKUR ve Hacettepe Üniversitesi işbirliğinde öğrencileri meslek alanlarına yönlendirmek için “Genel Yetenek” ve “Bilgi Testleri”nin norm çalışmasının sürdürüldüğü ve Mesleki Eğitim Merkezlerinde (MEM) çıraklık eğitimi alan çocuklar ile ailelerine kariyer ve rehberlik hizmeti sağlandığı açıklandı.<sup>12</sup> 54 MTE alanı altında bulunan 199 dalda, modüler yapıda hazırlanan programların “Beceri Haritaları”nın hazırlandığı ve kullanıcıların erişimine açıldığı belirtildi.<sup>13</sup> Ayrıca, öğrenci, öğretmen, mezun ve sektör temsilcilerini mesleki ve teknik eğitimde yaşanan gelişmeler ve kariyer olanakları gibi farklı konularda bilgilendirmeyi amaçlayan “Mesleğim Hayatım” internet portalı hizmete girdi.<sup>14</sup> 2019 Liselere Geçiş Sistemi (LGS) tercih döneminde “Mesleğim Hayatım” portalına<sup>15</sup> yoğun ilgi olduğu açıklandı.<sup>16</sup> Benzer uygulamaların önceki yıllarda öğretmen ve öğrenciler tarafından yaygın olarak bilinmediği göz önünde bulundurulduğunda,<sup>17</sup> “Mesleğim Hayatım” portalı aracılığıyla mesleki ve teknik eğitimle ilgili kariyer bilgilendirme çalışmalarının yapılmasının olumlu olduğu söylenebilir.

## 2023 EĞİTİM VİZYONU’NDA MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

MTE, 7 hedef ve bunlara bağlı 33 alt hedef ile 2023 Eğitim Vizyonu’nda en çok hedef ve alt hedef bulunan alandır. 2023 Eğitim Vizyonu’nda “Mesleki ve Teknik Eğitim” başlığı altında şu hedefler yer alıyor:

- Mesleki ve teknik eğitime atfedilen değer in artırılması sağlanacak.
- Mesleki ve teknik eğitimde rehberlik, erişim imkânları artırılacak.
- Yeni nesil müfredatlar geliştirilecek.
- Eğitim ortamları ve insan kaynakları geliştirilecek.
- Yurt dışında yatırım yapan iş insanlarının ihtiyaç duyduğu meslek elemanları yetiştirilecek.

<sup>11</sup> MEB MTEGM, 2019, s.58.

<sup>12</sup> MEB 2018f, s.63.

<sup>13</sup> MEB, 2018f, s.65.

<sup>14</sup> İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, 29 Mayıs 2019.

<sup>15</sup> Portalda en fazla ziyaret edilen bölümlerin “meslekleri tanıyalım”, “geleceğin meslekleri”, “duyuru ve haberler”, “dokümanlar”, “mesleki tanıtım videoları”, “mesleki rehberlik ve yönlendirme”, “mesleki eğitim videoları” olduğu belirtildi. Ayrıntılar için bkz. Kasap, 4 Temmuz 2019.

<sup>16</sup> Kasap, 4 Temmuz 2019.

<sup>17</sup> ERG, 2015a.

- Mesleki ve teknik eğitimde eğitim-istihdam-üretim ilişkisi güçlendirilecek.
- Yerli ve millî savunma sanayisinin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücü yetiştirilecek.

*Bu hedeflere bakıldığında, MTE stratejisinin üç amaç etrafında toplandığı söylenebilir: Eğitimin niteliğinin artması, daha fazla öğrencinin MTE kurumlarını tercih etmesi ve özel sektörle işbirliğinin güçlendirilmesi.*

Şekil 1’de paylaşılan ve geçmiş yıllarda MTE alanındaki gelişmeler değerlendirildiğinde, 2023 Eğitim Vizyonu’ndan önce de bu amaçlara yönelik çalışmaların olduğu görülebilir. Bu amaçların birbiriyle ilişkili olduğu ve bir çalışmanın birden fazla amaçla ilişkili olabileceği göz önünde bulundurularak ana hatlarıyla bir değerlendirme yapıldığında;

- İstihdam ve Eğitim Projesi, Meslek Standartları Komisyonu’nun kurulması, 5544 Meslekî Yeterlilikler Kurumu Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ve Ortaöğretim Projesi gibi uygulamaların **mesleki ve teknik eğitimin niteliğini artırma** amacına yönelik,
- MTE süresinin 3 yıldan 4 yıla çıkarılması ve 9. sınıf programının tüm kademeler için ortaklaşması, üniversite tercihlerinde farklı katsayı uygulaması kaldırılması, “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarında Tanıtım, Mezunları İzleme, İstihdam, Meslekî Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Yönergesi”nin yürürlüğe girmesi, “Meslekî ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi” internet portalının kurulması, organize sanayi bölgelerindeki mesleki eğitim kurumlarına devam eden öğrencilere eğitim ve öğretim desteği verilmesi gibi uygulamaların **daha fazla öğrencinin mesleki ve teknik eğitim kurumlarını tercih etmesini sağlama** amacına yönelik,
- Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi (MEGEP), Ulusal Meslekî Bilgi Sistemi ve çıraklık eğitiminin örgün eğitim kapsamına alınması gibi uygulamaların ise **özel sektörle işbirliğinin güçlendirilmesi** amacına yönelik olduğu değerlendirilebilir.

## ŞEKİL 1: MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

1992



2018

## 2023 Eğitim Vizyonu'nu önceki çalışmalarla benzer amaçlar benimsemesine karşın farklı kılan, MTE'ye ilişkin stratejik bir yaklaşım geliştirmenin gerekliliği üzerinde durmasıdır.

Stratejik yaklaşımda, mesleki eğitime yönelik toplum algısının değiştirilmesi, mesleki eğitim veren kurumların finansmanının yenilikçi yöntemlerle sağlanması, öğrencilere rehberlik ve kariyer yönlendirme hizmetinin verilmesi, program içeriklerinin esnek ve modüler bir biçimde güncellenmesi ve sektörel işbirliklerinin güçlendirilmesi öne çıkıyor.

MTE'ye ilişkin hedefler arasında yer alan mesleki ve teknik eğitimin statüsünün artırılması, bu kurumlarda çağın gerekliliklerine uygun teknolojilerin kullanılması, sınavlarda yüksek performans gösteren öğrencilerin bu okulları tercih etmeleri ve mezunlarının istihdam olanak ve koşullarının iyileştirilmesi ile yakından ilişkilidir. Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar, mesleki ve teknik eğitime daha çok sınavlarda düşük performans gösteren ve genellikle düşük sosyoekonomik koşullara sahip ailelerin çocuklarının yönlendirildiğini gösteriyor.<sup>18</sup> Mesleki eğitimin statüsünün iyileştirilmesine ilişkin tartışmalarda bu bulgunun göz ardı edilmemesi yararlı olacaktır.

Rehberlik ve erişim olanaklarının artırılması ile ilgili hedefler ise mesleki ve teknik eğitimin hem niteliğinin hem statüsünün geliştirilmesi bağlamında olumludur. Bu alanda yapılacak çalışmalarda farklı programlar arasında ilişki kurulması ve öğrencinin bir alanda kazandığı beceriyi başka bir alanda kullanmasının teşvik edilmesi önemlidir. Yeni nesil müfredatlara ilişkin hedef değerlendirilirken, öğrencilerin temel becerileri edinmesine de öncelik verilmeli ve alan dersleri 9. sınıfta başladığında öğrencilerin temel okuryazarlık ve matematik becerileri kazanması sağlanmalıdır. Türkiye'de PISA 2015'e katılan 15 yaşındaki öğrencilerin %40'ı okuma becerisinde, %51'i ise matematik okuryazarlığında, OECD'nin toplumsal hayata aktif katılım göstermek için ihtiyaç duyulan temel beceriler olarak kabul ettiği 2. düzeyin altında performans gösterdi.

Mesleki ve teknik eğitime yönelik hedeflere ilişkin takvime bakıldığında, 2019-20 yılında ülke düzeyinde uygulamaya geçileceği görülüyor. Bu kapsamda, eğitim ortamları ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik hedefler için çalışmalar başlatıldı. Sektör ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla çeşitli işbirlikleri geliştirildi ve protokoller imzalandı. Mesleki ve teknik eğitimde sektörle işbirliğinin önemi, istihdamın artırılması ve sektörün gereksinim duyduğu işgücünün yetiştirilebilmesi çerçevesinde uzun yıllardır vurgulanıyor. Bu vurgu, mesleki ve teknik eğitimin finansal ve teknolojik kapasitesinin gelişmesi bakımından önemli olmakla birlikte mesleki ve teknik eğitimdeki öğrencilerin iyi olma halinin öncelikli olarak odağa alınması gerekiyor. Buna ek olarak, 2023 Eğitim Vizyonu'nda yalnızca mesleki ve teknik eğitim kapsamında değil, yenilikçi finansman mekanizmaları geliştirilmesi hedefiyle ilişkili olarak da özel sektörle işbirliğinden söz ediliyor. Özel sektörün eğitimdeki payının artırılması, finansal açıdan olumlu görülse de çocuğun iyi olma hali, insan hakları ve eğitim hakkı çerçevesinde özel sektörün eğitimdeki etkisi düzenlenmeli, denetlenmelidir. Bu kapsamda yapılacak düzenlemeler için "Abidjan İlkeleri: Devletlerin eğitim hizmetleri sağlama ve eğitime özel sektör katılımını düzenlemede insan hakları yükümlülükleri konusunda rehber ilkeler" metni tartışma zemini olarak kullanılabilir.<sup>19</sup> Bunun yanı sıra, 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan sektörle işbirliği gerçekleştirme hedeflerinin geçmiş çalışmaları hangi noktalarda destekleyip, gelişime açık alanlarda nasıl yenilikçi bir yaklaşım getireceği kamuoyuyla ve eğitimin paydaşları ile paylaşılmalıdır.

18 ERG, 2015b.

19 Abidjan İlkeleri için bkz. ERG, 2019.

## MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME İLİŞKİN MEB TARAFINDAN HAZIRLANAN RAPORLAR

Kasım 2018 - Haziran 2019 arasında, MTE'ye ilişkin üç önemli rapor yayımlandı. Bu raporlar, *Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Görünümü*, *Meslekî ve Teknik Eğitimde Kurumsal Dış Değerlendirme Raporu* ve *Organize Sanayi Bölgelerinde Meslekî ve Teknik Eğitim Raporu*'dur. 2023 Eğitim Vizyonu ile birlikte MTE'ye ilişkin önemli değişikliklerin planlandığı göz önünde bulundurulduğunda, raporlar var olan durumun değerlendirilmesi ve gereksinimlerin saptanması bakımından oldukça önemlidir.

Kasım 2018'de yayımlanan *Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Görünümü* başlıklı raporda, MTE'nin tarihsel gelişimi, uygulanan programlar ve mesleki alanlar, dünyada başarılı olmuş mesleki eğitim sistemleri ile Türkiye'deki uygulamalarının karşılaştırılması, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacıların yayımladığı raporların analizleri ve eğitim göstergelerinin yıllara göre değişimi yer aldı. Ayrıca, durum analizi, önceliklendirilmiş sorun alanları, geliştirmeye açık alanlara ilişkin tespitler de bulunuyor. Raporda, belirtilen öncelikli alanlar arasında yer alan “nitelikli iş gücü”, “eğitim sistemini sürekli geliştirmek ve kalitesini yükseltmek”, “iş piyasasının ihtiyaçlarına göre modüler öğretim programları hazırlamak”, mesleki ve teknik eğitimin içeriği bağlamında değerlendirilebilir.<sup>20</sup> Mesleki bilgi ve becerilerin yanı sıra değişen dünyada gereksinim duyulan yetkinliklerin, teknolojik temel yetkinliklerin ve üst düzey becerilerin kazandırılması da hedefler arasında yer alıyor.<sup>21</sup> Rapor, MTE'nin mevcut durumuna ilişkin bazı ipuçları sunması açısından da önemlidir. Örneğin, cinsiyete göre değerlendirme yapıldığında “tüm eğitim düzeylerinde kızların istihdam oranlarının erkeklerin istihdam oranından daha düşük olması” bulgusu paylaşılıyor.<sup>22</sup> Öğrencilerin dağılımı, okulların döner sermaye gelirleri ve bunların coğrafi dağılımı, en çok tercih edilen alan ve dallar ile MTE mezunlarının istihdamına ilişkin bulgular, 2023 Eğitim Vizyonu'ndaki hedeflerin ülke genelinde uygulanmaya başlamasıyla toplanacak verilerle karşılaştırılarak hedeflerin etkisinin ölçülmesinde değerlendirilebilir.

*Meslekî ve Teknik Eğitimde Kurumsal Dış Değerlendirme Raporu* da Kasım 2018'de yayımlandı. Raporda, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları içerisinde üstün performansı ile öne çıkan okul ve kurumların görünür kılınması amaçlanıyor. Bu doğrultuda ilgili kurumlar “eğitim-öğretim ortam ve altyapısı”, “öğrenci başarı, devam ve disiplin durumu”, “rehberlik çalışmaları”, “proje ve okul-sektör işbirliği çalışmaları”, “sosyal etkinlik çalışmaları” ile “yönetim ve organizasyon” olmak üzere 6 tema altında 65 gösterge ile değerlendiriliyor.<sup>23</sup> Değerlendirme sonuçlarına göre, “eğitim-öğretim ortam ve altyapısı” ve “rehberlik çalışmaları” temalarında farklı coğrafi bölgelerdeki okulların birbirine yakın puan aldığı; “öğrenci başarı, devam ve disiplin durumu”, “proje ve okul-sektör işbirliği çalışmaları”, “sosyal etkinlik çalışmaları” ile “yönetim ve organizasyon” temalarında ise okul puanlarının coğrafi bölgelere göre farklılaştığı paylaşılıyor.<sup>24</sup> Raporda toplanması önerilen göstergelere dair çalışmaların hayata geçirilmesi önemli olacaktır. Özellikle öğretmen başına düşen öğrenci oranı, öğretmen ve yöneticilerin mesleki kıdemi, öğretmen ve yöneticilerin eğitim-öğretime ilişkin görüşleri, öğrencilerin eğitim-öğretim ve okul yönetimine ilişkin görüşleri, okulun derslerdeki

20 MEB 2018f, s.21-22.

21 A.g.e.; MEB, 2018f, s.21-22.

22 MEB, 2018f, s.54.

23 MEB, 2018d, s.19.

24 MEB, 2018d, s.9.



başarı ortalaması, okulda disiplin cezası alan öğrenci oranı ve okul terk oranı çalışmalarının önceliklendirilmesi önerilebilir.

Haziran 2019'da yayımlanan *Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) Meslekî ve Teknik Eğitim Raporu* ise özel olarak OSB'lerdeki mesleki ve teknik eğitim kurumlarına odaklanıp, bu kurumların var olan durumunu inceliyor. Raporla öne çıkan bulgulardan biri mesleki eğitim merkezlerinden mezun olan ustaların kendi mezuniyet alanlarında istihdam edilme oranlarının %88 olmasıdır. Bu doğrultuda, OSB'lerde özellikle mesleki eğitim merkezlerinin yaygınlaştırılması önerisi yer alıyor. Bununla birlikte OSB'lerdeki kurumlarda öne çıkan mesleki alanların bazı illerde OSB'lerdeki üretim alanları ve ildeki çalışma alanları ile uyumlu olmadığı da belirtiliyor. Uyumun sağlanması, öğrencilerin uygulamalı eğitim alması ve alana ilişkin deneyim kazanması bakımından önemlidir. Raporla önerildiği üzere, mesleki ve teknik eğitim, sektörel üretim ve çalışan profiline iller düzeyinde incelenmesini sağlayan mesleki eğitim haritasından yararlanılması; OSB'lerle işbirliği kapsamında özellikle mesleki eğitim merkezlerine (MEM) yönelik gerçekleştirilecek çalışmalarda çocuğun iyi olma halinin öncelikli olarak gözetilmesi, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik önlemlerin alınması ve düzenli denetimlerin gerçekleştirilmesi önemli olacaktır.

Raporlar aracılığıyla uzun zamandır politika belgelerinin odağında olan bu konulara ilişkin verilerin kamuoyu ile paylaşılması şeffaflık bakımından oldukça olumlu ve önemli bir gelişmedir. Bu verilerle ilişkili olarak MTE'ye ilişkin hedeflerin ve uygulama adımlarının paylaşılması da alandaki gelişmeleri izlemeye katkı sağlıyor. Alandaki gelişmelerle bağlantılı olarak, raporların yayımlanmaya devam etmesi ulaşılmaya istenen hedeflerin değerlendirilmesi açısından yararlı olacaktır.

# ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME



## TIMSS

Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu (IEA) tarafından 1995 yılından itibaren 4 yılda bir uygulanan araştırmadır. TIMSS ile 4 ve 8. sınıfta öğrenim gören çocukların okul öğretim programlarıyla uyumlu olarak fen ve matematik alanlarındaki başarıları ölçülmüştür. Araştırma çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular ile anketlerden oluşuyor.

Öğretim programlarının çıktılarının değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen bilgilerin programların geliştirilmesinde kullanılması eğitim sisteminin etkinliği açısından büyük önem taşır. Okul öncesi eğitimden itibaren yükseköğretime kadar olan eğitim kademelerinde öğrenim gören 18,1 milyon öğrencinin öğrenme başarısındaki gelişimin izlenmesi, eğitimin amaçlarına ne kadar ulaştığını görmek için gereklidir. Okullarda sunulan eğitimin amaçları arasında öğrenmenin gerçekleşmesi önemli bir yer tutar. Dolayısıyla iyi bir ölçme ve değerlendirme sisteminin öğrenmenin ne kadar gerçekleştiğini ve nasıl iyileştirileceğini anlamaya yardımcı olması beklenir. Bunun yanında Kutlu, Doğan ve Karakaya öğrencilerin öğrendikleri temel bilgi ve becerileri gerçek yaşam durumlarında kullanma güçlerinin geliştirilmesini de önemsiyor.<sup>25</sup> Bu bağlamda ölçme ve değerlendirme, öğretim programlarının ve öğrenme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sadece akademik başarıyı değil, bütüncül ve kalıcı öğrenmeyi ölçen bir değerlendirme sistemine gereksinim vardır. Etkin bir ölçme ve değerlendirme sistemi, eğitimde daha geniş anlamda kanıta dayalı çalışma anlayışının da önemli bir bileşeni olarak ele alınabilir.<sup>26</sup>

Ölçme ve değerlendirme süreci sonucunda elde edilen bulguların etkin olarak kullanılması, öğrenme konusundaki reform hedeflerinin başarıya ulaşması için elzemdir.



## ABİDE

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2016 yılından itibaren 2 yılda bir düzenlenen araştırmadır. ABİDE 2016 yılında yalnızca 8. sınıftaki öğrencilere, 2018 yılında 4 ve 8. sınıftaki öğrencilere uygulandı. Araştırma ile öğrencilerin Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilgiler alanlarında üst düzey zihinsel özelliklerinin ölçülmesi hedefleniyor. Araştırma çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular ile anketlerden oluşuyor.

Ölçme ve değerlendirmenin yöntemi, amaçları ile yakından ilişkilidir. Atılğan'a göre, "öğrenciler ya da eğitim hakkında kararların verilmesine yönelik olan değerlendirme, amacına bağlı olarak eğitim sürecinin başında, süreç sırasında ve sonunda yapılan ölçmelere dayanır. Uygun ölçme yöntemlerinin seçilmesi, ölçme araçlarının geliştirilmesi, kullanılması, elde edilen sonuçlara dayalı olarak değerlendirmelerin yapılması" önemlidir.<sup>27</sup> Eğitim sisteminin bilimsel araştırma bulgularına dayanarak geliştirilmesi, var olan sorunların çözülmesi, yenilikçi ve günün gereksinimlerine yönelik modeller geliştirilmesi önemlidir. Bunun için bütüncül bir biçimde yapılan ve bilimsel bir "ölçme ve değerlendirme" politikasına gereksinim vardır.

Eğitimin amacı ile öğrenme süreçleri ve çıktıları salt akademik başarıya indirgenemez. Buna karşın akademik başarı, eğitimin amaçları arasındadır. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) ve Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) gibi uluslararası çalışmalar ile Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABİDE) araştırması ve Öğrenci Başarı İzleme Araştırması (ÖBİA) gibi ulusal projeler bu bağlamda önemli veriler sunuyor. Bu veriler öğrencilerin belirli alanlardaki yeterlilik düzeylerinin okullar, bölgeler ve cinsiyete göre nasıl farklılaştığını ortaya çıkararak eşitsizlikleri saptamaya da yardımcı oluyor.

<sup>25</sup> Kutlu, Doğan ve Karakaya, 2014.

<sup>26</sup> The World Bank, 2017.

<sup>27</sup> Atılğan, 2017.

Ölçme ve değerlendirme alanındaki çalışmalarda sosyal-duygusal gelişimin saptanması, akademik başarının izlenmesine göre geri planda kalıyor. Ancak son yıllarda bu alanın belirlenmesiyle ilgili bir hareketlilik olduğu söylenebilir. Örneğin PISA 2015, sosyal-duygusal öğrenmeyle ilişkili bir konu olan öğrencinin iyi olma haline ilişkin veriler de sunuyor. Bu bağlamda, çocuğun çok yönlü gelişimi için yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme, işbirliğine dayalı çalışma, iletişim becerileri gibi üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlayacak performans görevi, proje hazırlama ve portfolyo gibi ölçme ve değerlendirme uygulamaları ön plana çıkıyor. Okulların bu ölçme uygulamalarına yer vermesi öğrenci başarısının gelişimi için önem taşıyor.

## ULUSLARARASI İZLEME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Türkiye, 1999'dan bu yana (2003 hariç) TIMSS'e, 2003 yılından bu yana da PISA'ya katılıyor. Her iki değerlendirme sisteminin verileri de, Türkiye'deki öğrencilerin öğrenme düzeylerini hem zaman içerisinde, hem de başka ülkelerle karşılaştırmalı olarak sunması bakımından önem taşıyor. PISA 2018 uygulaması, Türkiye'de 189 ortaöğretim kurumundan yaklaşık 7.200 öğrencinin katılımı ile 16 Nisan-15 Mayıs tarihleri arasında yapıldı,<sup>28</sup> uygulamanın sonuçları Aralık 2019'da açıklanacak.<sup>29</sup> TIMSS'in 2019 uygulaması ise 27 Mart-11 Nisan 2019 tarihleri arasında, 217 okul ve 434 şubede 11.400 öğrencinin katılımıyla gerçekleşti,<sup>30</sup> uygulamanın sonuçları Kasım 2020'de açıklanacak.<sup>31</sup>

PISA ve TIMSS, tüm araştırmalar gibi hem kapsam bakımından hem de teknik açıdan sınırlılıklar içeriyor ve Türkiye'deki öğrencileri tüm yönleriyle değerlendirmek için yetersiz kalabiliyor. Öte yandan, sınırlılıklarına karşın, bu uluslararası değerlendirme araçları Türkiye'deki öğrencilerin öğrenme durumunun hem zaman içerisindeki gelişimine hem de sorunlu alanlarına ilişkin az bulunur nitelikte veriler sunuyor. Örneğin PISA sonuçları yıllardır Türkiye'de 15 yaşındaki öğrencilere temel becerilerin kazandırılmasında yaşanan sorunları tartışmaya dayanak oluşturuyor.<sup>32</sup> Dolayısıyla Türkiye'nin bu araştırmalara katılımını sürdürmesi, 2001'den sonra katılmadığı Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (PIRLS) gibi başka uluslararası değerlendirmelere de katılması son derece önemlidir.

## ULUSAL İZLEME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Kademeler arası geçiş sistemlerinde kullanılan ölçme ve değerlendirme anlayışının okul eğitimini olumsuz etkilediği, eğitim paydaşları tarafından yıllardır dile getiriliyor.<sup>33</sup> Sınav yaklaşımının ve sisteminin değiştirildiği durumda bile öğretmenlerin sınıfta uyguladıkları ölçme araçları ve yaygın değerlendirme anlayışı, öğrencinin durumunu bütüncül bir biçimde değerlendirmede yetersiz kalabiliyor. Sınıf içi öğrenmelerde kullanılan ders kitaplarındaki soruların nitelikleri sorunun bir başka yanını oluşturuyor. Kapsam bazlı ölçme ve değerlendirme sisteminin eğitime olan olumsuz etkilerini azaltacak ve öğrencilerin öğrendiklerini yaşam durumlarında kullanmalarını sağlayacak performans görevleri, projeler gibi yöntemlerin yaygınlaştırılması süreçleri hala tartışılıyor. Oysa bu süreçler, "öğrenci başarısı"nın akademik başarının ötesinde yorumlandığı durumlarda oldukça önemlidir.

28 Milliyet, 18 Nisan 2018.

29 OECD, t.y.

30 TRT Haber, 15 Nisan 2019.

31 TIMSS & PIRLS International Study Center, 2019.

32 PISA ve TIMSS sonuçları hakkında değerlendirme için bkz. ERG, 2017.

33 Kutlu, 2 Nisan 2018.

“Öğrenci başarısı” günümüzde hala ağırlıklı olarak akademik başarı çerçevesinden değerlendiriliyor. Oysa özellikle sosyal ve duygusal becerileri geliştirmenin öneminin giderek daha fazla gündeme geldiği günümüzde, ölçme sisteminin yalnızca ders programlarındaki temel bilgilere odaklanması, çocuğun eğitim ve toplumsal yaşamında etkili olan işbirliği yapma, iletişim kurma, sorumluluk alma, özgüvene sahip olma gibi sosyal ve duygusal özellikleri ise ihmal etmesi sorunludur.

Türkiye’de öğrenci seçmek ve yerleştirmek için uygulanan merkezi sınavlar, çoktan seçmeli maddelerden oluştuğundan öğrencilerin anlama, problem çözme, eleştirel düşünme gibi becerilerini yeterince ölçemiyor.<sup>34</sup> Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖDSGM) tarafından yürütülen ve pilot uygulaması 2015’te gerçekleştirilen ABİDE ile 2019’da ilk defa gerçekleşen Öğrenci Başarı İzleme Araştırması (ÖBİA) sözü edilen eksikleri gidermeye yönelik ulusal araştırmalardır. ABİDE araştırmasının amacı “farklı soru tipleri kullanılarak üst düzey zihinsel becerileri de ölçecek biçimde izleme testlerinin geliştirilmesi ve öğrencilerin bu becerilere sahip olma durumlarının belirlenmesi”dir.<sup>35</sup>

*ÖBİA ile 2023 Eğitim Vizyonu’ndaki ölçme ve değerlendirme hedefleri doğrultusunda, öğrenci başarısının yıllar içinde düzenli olarak izlenmesi ve iyileştirmeye gereksinim olan alanların belirlenmesi hedefleniyor.*<sup>36</sup>

2016’da 8. sınıflara uygulanan ABİDE araştırması, 2018’de 4 ve 8. sınıf düzeyinde uygulandı; Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilgiler alanlarında çoktan seçmeli ve açık uçlu maddelerden oluştu.<sup>37</sup> ÖBİA 4, 7 ve 10. sınıf düzeyinde uygulandı; Türkçe, matematik ve fen alanlarında, 4 ve 7. sınıflar için bilme, uygulama ve akıl yürütmeyi temel alan sorular; 10. sınıf için ek olarak açık uçlu sorular yer aldı.<sup>38</sup>

2018 yılında ABİDE’ye 81 ilden 75.128 8. sınıf öğrencisi<sup>39</sup> ve 41.054 4. sınıf öğrencisi katıldı.<sup>40</sup> ÖBİA’ya 81 ilden 4, 7 ve 10. sınıfta bulunan yaklaşık 350.000 öğrenci katıldı.<sup>41</sup> Hem ABİDE hem de ÖBİA temsili bir örnekleme uygulanıyor; PISA ile TIMSS uygulamalarından farklı olarak hem ulusal hem de il düzeyinde değerlendirme yapmaya elverişli bir örneklem üzerinde yürütülüyor.<sup>42</sup> Her iki araştırmada da öğrenci, öğretmen ve yöneticilere anketler uygulanıyor. ÖBİA kapsamında, sürecin “izleme sınavı”, “karne” ve “raporlama” aşamalarından oluşacağı belirtiliyor. “İzleme sınavı” ile öğrencilerin eksikliklerinin belirlenmesi, “karne” ile öğrenci, öğretmen ve okulun başarı düzeyleriyle ilgili bilgilendirilmesi, “raporlama” ile ilçe, il ve ülke genelinde öğrenci kazanımlarının profilinin çizilmesi hedefleniyor. İzlemenin bir başka bileşenini de öğrenci, öğretmen ve yönetici anketleri oluşturuyor. Öğrenci anketi ile sosyoekonomik durum, okul, dersler ve ödevler hakkındaki görüşler, sahip olduğu kaynaklar, teknoloji kullanımını, aile eğitim durumu; öğretmen anketi ile mesleki tecrübe, ders işleyiş tarzı, tutum; yönetici anketi ile

34 ERG, 2017.

35 A.g.e., s.135.

36 MEB, 2018a.

37 MEB ÖDSGM, t.y.

38 MEB ÖDSGM, 25 Şubat 2019.

39 MEB ÖDSGM, 2019b.

40 MEB ÖDSGM, 2019a.

41 MEB, 26 Nisan 2019.

42 Kasap, 3 Temmuz 2019.

okulların mevcut durumları, işleyişi ve çevresi, yönetici görüşleri gibi konularla ilgili bilgi edinmek amaçlanıyor. İzlemeye anketin dahil edilmesi ile araştırma TIMSS araştırmasına benzerlik gösteriyor.

2018'de gerçekleştirilen ABİDE 4 araştırmasının sonuçları 2019'da ÖDSGM tarafından yayımlandı. Ülke genelinde, Türkçe ve sosyal bilimler alanlarında, matematik ve fen bilimleri alanlarına kıyasla, öğrencilerin daha büyük bölümünün orta ve üstü yeterlilik düzeylerinde yer alması öne çıkan bulgular arasında. Temel ve altı düzeyde bulunan öğrenci oranının matematikte %39,9, fen bilimlerinde %37,5 olduğu görülüyor. Öğrenci yeterliliklerinin bütün alanlarda İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) çerçevesinde bölgelere göre farklılaştığı görülüyor. Her alanda temel ve temel altı düzeyde performans gösteren öğrencilerin oranı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde en yüksektir. Güneydoğu Anadolu'yu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri izliyor. Cinsiyet ayrımında öğrenci yeterliliklerine bakıldığında, yüksek bir fark görülmemesine karşın kız öğrenci oranı toplamı orta ve üzerindeki düzeylerde oğlan öğrenci oranından daha yüksek.

ABİDE'nin 8. sınıf öğrencilerine ilişkin 2018 sonuçları değerlendirildiğinde, temel yeterlilik düzeyinin altında performans gösteren öğrenci oranının her alanda 2016'ya göre azaldığı görülüyor. İleri yeterlilik düzeyinde performans gösteren öğrenci oranının ise Türkçe dışında tüm alanlarda azaldığı görülüyor. İleri yeterlilik düzeyinde performans gösteren öğrenci dağılımı genel olarak azalsa da, tüm alanlar ve yeterlilik düzeyleri incelendiğinde 8. sınıf öğrencilerinin katıldığı 2018 ABİDE araştırmasının bulguları 2016'ya göre bir gelişme kaydedildiğine işaret ediyor. 8. sınıfa devam eden öğrencilere ilişkin bulgular cinsiyete göre incelendiğinde, orta ve üzerindeki seviyelerdeki toplam kız öğrenci oranının oğlan öğrenci oranından daha yüksek olduğu görülüyor. Coğrafi bölgelere göre öğrenci yeterliliklerinin dağılımı incelendiğinde tüm alanlar için temel ve temel altı yeterlilik düzeyinde öğrenci dağılımının en yüksek olduğu bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Güneydoğu Anadolu'yu Kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu izliyor.

*ABİDE araştırması öğrencilerin yeterlilik düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılabilir veri sağlamanın yanı sıra, bölge ve cinsiyet ayrımlarında incelemelere de olanak sağlaması bakımından yararlı bir çalışmadır.*

*Araştırma sonuçlarının özellikle dezavantajlı okullar ve bölgeler için nitelikli eğitime erişimi artırmaya yönelik politikalara yön vermesi önemli olacaktır.*

ABİDE ve ÖBİA eşgüdüllü ilerleyen iki çalışmadır. Öğrenci ve öğretmenlerin araştırmada kullanılacak sorulara alışması, matematik ve fen alanlarında düzeylerinin belirlenmesi ve 2019 ÖBİA ile 2020 ABİDE araştırmasına hazırlık olması amacıyla ülke genelinde 12.000 öğrencinin katıldığı ABİDE 5 ve 8. sınıf örnek uygulamaları gerçekleşti.<sup>43</sup> ÖBİA'ya hazırlık amacıyla gerçekleşen matematik araştırmasının raporu Ocak 2019'da, fen bilimleri araştırmasının raporu Şubat 2019'da yayımlandı. Sözü edilen araştırmaların sonuçlarına göre hem 5 hem de 8. sınıftaki öğrencilerin bilişsel süreçlere göre en çok doğru yanıt verdiği alan "bilme"dir. Buna karşın çoktan seçmeli soruların doğru yanıtlanma ortalaması her araştırma için %50 ve altı olarak görülüyor.<sup>44</sup>

43 MEB ÖDSGM, 18 Ocak 2019.

44 MEB ÖDSGM, 2019c; MEB ÖDSGM 2019d.

## DÖRT BECERİDE TÜRKÇE DİL YETERLİKLERİNİN BELİRLENMESİ VE ÖLÇÜLMESİ PROJESİ

MEB tarafından geliştirilen ve 2019’da uygulanan bir başka çalışma “Dört Beceride Türkçe Dil Yeterliklerinin Belirlenmesi ve Ölçülmesi Projesi”dir. E-sınav formatındaki çalışma ile 7. sınıf öğrencilerinin Türkçe dil yeterliklerinin okuma, yazma, konuşma ve dinleme alanlarında ölçülmesi hedefleniyor.<sup>45</sup> E-sınavın pilot uygulaması 2019’un Mart ve Nisan aylarında 15 ilde toplam 897 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirildi.<sup>46</sup> MEB, 15 ildeki pilot uygulamanın çıktılarını değerlendirirken, e-sınavı ülke genelinde diğer illerde de uygulamak ve başka kademelerde de yaygınlaştırmak için çalışmaların yürütüleceğini açıkladı.<sup>47</sup> Pilot uygulamadan elde edilen veriler aracılığıyla mevcut durumun belirlenmesi, her beceri ile akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi, ayrıca verilerin öğretmen eğitimlerine dayanak oluşturması hedefleniyor. Projenin geçici koruma altında bulunanlara ve göçmenlere yönelik dil eğitimlerinde de kullanılması hedefleniyor.<sup>48</sup>

## ORTAÖĞRETİM KURUMLARINA GEÇİŞTE KULLANILAN MERKEZİ SINAV

Liseye ve üniversiteye geçişte uygulanan merkezi sınavların yapısı ve işleyişi sık sık değişse de, bu sınavların ortak özelliği çoktan seçmeli sorulardan oluşmasıdır. Bu sınavlar yorum yapma, akıl yürütme, problem çözme, eleştirel düşünme gibi üst düzey zihinsel özelliklerin ölçülmesi için neredeyse hiç elverişli değildir.<sup>49</sup> Buna karşın, merkezi sınav sonuçlarının çeşitli değişkenler dikkate alınarak değerlendirilmesi öğrenci çıktılarını yorumlamakta kullanılabilir. MEB tarafından LGS kapsamında uygulanan merkezi sınavlara ilişkin raporlar yayımlaması bu bağlamda değerlidir. 2018’de yayımlanan “*MEB 2018 Liselere Geçiş Sistemi: Merkezi Sınavla Yerleşen Öğrencilerin Performansı*” ile 2019’da yayımlanan “*2019 Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınav*” raporları öğrencilerin son iki yılda merkezi sınavdaki durumuna ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler sunuyor. Raporlarda yer verilen “soru güçlük düzeyi” ve “soru ayırt edicilik düzeyi” kavramlarının açıklamaları şöyledir:

**Soru güçlük düzeyi;** testi alan adaylar içerisinde incelenen soruyu doğru yanıtlayanların oranını gösteriyor.<sup>50</sup> Bu oran ne kadar düşükse, soru o kadar zor kabul ediliyor.

**Soru ayırt edicilik düzeyi;** incelenen soru ile test toplam puanı arasındaki ilişki göstermek için kullanılıyor.<sup>51</sup> İncelenen soru ile testte yüksek başarı ve düşük başarı gösteren öğrencilerin ne kadar ayırt edilebildiği bu gösterge ile belirleniyor. 2019’da soruların ayırt edicilik düzeyinin 2018’e göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi dışında arttığı görülüyor. 2018 yılında ortalama soru ayırt edicilik düzeyi “yeterli ayırt edicilik” düzeyinde olan Matematik ve Fen Bilimleri de dahil olmak üzere tüm dersler için sorular “oldukça yüksek ayırt edicilik” düzeyine çıktı.<sup>52</sup>

45 MEB, 20 Mart 2019.

46 MEB, 7 Mayıs 2019.

47 A.g.e.

48 MEB, 20 Mart 2019.

49 MEB ÖDSGM, t.y.

50 MEB, 2019a.

51 A.g.e.

52 A.g.e.; MEB, 2018c.

Merkezi sınava ilişkin değerlendirmeler Matematik alanında doğru yanıt ortalamasının yalnızca 5,09 olması ve öğrencilerin %6,98'inin hiçbir matematik sorusuna doğru yanıt verememesi gibi önemli bulgulara işaret ediyor.<sup>53</sup> Bu veriler, bu alanda temel düzeyde yeterlilik durumu hakkında uyarı niteliği taşıyor. Öte yandan, önceki yıllara karşılaştırıldığında 2019'da Yabancı Dil dışındaki derslerde boş bırakılan soru oranının azaldığı görülüyor. Bu oran Matematik testinde azalmaya karşın dikkat çekici biçimde yüksektir.

**TABLO 3: ORTAÖĞRETİM KURUMLARINA İLİŞKİN MERKEZİ SINAVDA DERSLERE GÖRE ÖĞRENCİLERİN SORULARI BOŞ BIRAKMA ORANLARI, (%)**

Testler	Yıllar	
	2018	2019
Türkçe	7,24	6,84
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	6,95	5,74
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	5,49	4,43
Yabancı Dil	15,98	22,75
Matematik	42,89	40,28
Fen Bilimleri	14,17	10,02

Kaynak: MEB, 2018c ve MEB, 2019a.

2019'da derslere göre doğru yanıt sayısına bakıldığında testin tamamını doğru yanıtlama oranının en fazla T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük alanında olduğu görülüyor. Bu testin tamamını öğrencilerin %22,97'si doğru yanıtladı. Testin tamamını doğru yanıtlama oranı en az olan test ise %0,5 ile Fen Bilimleri. Bu dersi %0,57 ile Matematik izliyor.<sup>54</sup>

53 MEB, 2019a.

54 A.g.e.

## E-PORTFOLYO

“Erken çocukluktan lise mezuniyetine kadar öğrencilerin izlenmesi, değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve yönlendirilmesi” amacıyla MEB tarafından her bir öğrenci için bir e-portfolio oluşturulması planlanıyor.<sup>55</sup> E-portfolio ile öğrenci gelişimlerinin izlenmesi, katıldıkları sosyal, sportif ve kültürel etkinlikler ile ulusal ve uluslararası etkinliklere katılımlarının derlenmesi planlanıyor. Ayrıca, e-portfolio'nun kariyer ve rehberlik yönlendirilmesiyle ilişkilendirilmesi ve mesleki rehberlik hizmeti uygulanan çocukların verilerinin sisteme kaydedilmesi hedefleniyor.<sup>56</sup>

Bu bağlamda MEB 81 ildeki ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin sosyal etkinliklerinin kayıt altına alınacağını açıkladı.<sup>57</sup> Sosyal Etkinlik Modülü'nün pilot uygulaması 2017 yılında gerçekleştirildi<sup>58</sup> ve modül ülke genelinde uygulanmaya başlanmadan önce değerlendirme ve geliştirme çalışmaları yapıldı.<sup>59</sup> 2019'da ise tüm okullara gönderilen resmi yazı ile e-okul Sosyal Etkinlik Modülü uygulanmaya ve veri girişine başlandı. Sosyal Etkinlik Modülü'nde öğrencilerin sosyal etkinlikleri beş alanda kaydedilecek: bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal, sportif etkinlikler ve toplum hizmeti.<sup>60</sup>

ERG tarafından düzenlenen yuvarlak masa toplantısına katılan eğitimciler, e-portfolio'nun içereceği belirtilen sosyal, sportif ve kültürel etkinliklerin gerçekleşmesinin okulların olanakları ve buldukları bölgenin sosyoekonomik durumu ile yakından ilişkili olduğuna, okullar arası olanak farklarının ortadan kaldırılmasının e-portfolio uygulamasının işlemesi için bir ön koşul olduğuna dikkat çektiler. Aynı zamanda, projenin başarısının uygulamada gösterilecek titizlikle (etkinliklerin doğru biçimde kayıt altına alınması, niceliğin niteliğin önüne geçmemesi vb.) ilişkili olduğunu vurguladılar.<sup>61</sup>

55 MEB, 2018a, s.32.

56 A.g.e.; MEB, 10 Nisan 2019.

57 MEB TEGM, 2019b.

58 MEB TEGM, 27 Kasım 2017.

59 MEB TEGM, 2017.

60 MEB TEGM, 2019c.

61 22 Mayıs 2019 tarihinde düzenlenen yuvarlak masa toplantısına on bir öğretmen, iki okul yöneticisi katıldı.



# İLKOKULLARDA YETİŞTİRME PROGRAMI (İYEP)

*Geçtiğimiz eğitim-öğretim yılının en önemli gelişmelerinden biri de MEB TEGM tarafından UNICEF işbirliğinde geliştirilen ve pilot uygulaması tamamlanan İYEP'in ülke genelinde yaygınlaştırılması oldu.*

64. Hükümet Programı'nda "Öğrenme ve gelişim düzeyi akranlarından geride olan öğrencilerin öğrenmesini desteklemek amacıyla tedbirler alacak ve telafi edici programlar uygulayacağız." hedefi bulunuyor.<sup>62</sup> Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı'nda ise öğrencilerin akademik başarı düzeylerini artırma hedefi yer alıyor. İYEP, bu hedefler çerçevesinde geliştirildi.<sup>63</sup> Program, "özel eğitim" tanısı olmayan, 3 ve 4. sınıflara devam eden, ancak okuma, yazma, okuduğunu anlama becerileri ve doğal sayılar, doğal sayılarla dört işlem öğrenme alanlarında yeterli kazanımlara ulaşamayan" öğrencilerin Türkçe, matematik ve psikososyal destek alanlarında desteklenmesini hedefliyor.<sup>64</sup> Mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ile sığınmacı ve göçmen çocuklar gibi gruplar İYEP'in hedef kitleleri içinde yer alıyor.

16 Haziran 2016'da başlatılan İYEP, 2017-18 eğitim-öğretim yılında 12 ilde (Ağrı, Ankara, Bingöl, Edirne, Hatay, İstanbul, Konya, Mardin, Ordu, Siirt, Sivas, Şanlıurfa) pilot olarak yürütüldü. 2017-18'in 2. dönem uygulamasına "12 ilde, 4.403 okulda, 5.329 öğretmen ve 87.003 öğrenci" katıldı.<sup>65</sup> İYEP 2018-19 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ülke genelinde uygulanmaya başladı. Program, 2019-20'den başlayarak sadece uluslararası alanyazında destek programları için önemli bir düzey olduğu belirtilen 3. sınıflarda uygulanacak.



## ÖZEL EĞİTİM

Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilmiş eğitim programları ile bu programları uygulamak için eğitim alan kişilerle bireylerin ihtiyaçlarına uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir.

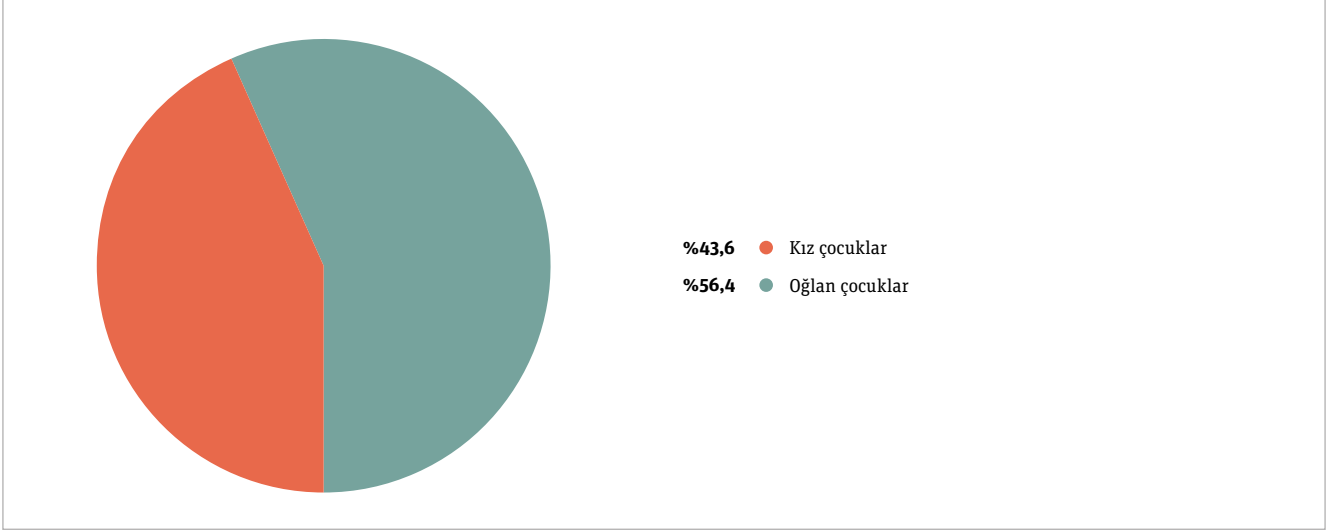
62 T.C. Başbakanlık, 2015, s.43.

63 MEB SGB, 2015, s.31.

64 MEB TEGM, 2018a.

65 TEDMEM, 2019, s.7.

GRAFİK 1: İYEP'E KATILAN ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI, 2018-19



Kaynak: TEDMEM, 2019.

\* 2018-19 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde İYEP'e dahil olan tüm öğrenciler arasında oğlanların sayısı 49.083, kızların sayısı 37.920'dir.

İYEP çerçevesinde temel becerilerde güçlendirme amacının yanı sıra, öğrencilerin ayrışma hissini önleyici tedbirler alınması, öğrencilerin sonraki kademelerde yaşayabileceği olası uyum sorunlarının önlenmesi, devamsızlıkların önüne geçilmesi vb. genel amaçlar da bulunuyor.

## ÖĞRENCİLERİN BELİRLENMESİ SÜRECİ

İYEP'in etkin yürütülebilmesi amacıyla okullarda ve il/ilçe teşkilatlarında İYEP komisyonları kuruldu. Okul müdürü veya müdür yardımcısının başkanlığında yürütülen komisyonda, en az iki sınıf öğretmeni, varsa rehberlik öğretmeni yer alıyor. Komisyon, Ekim ayının üçüncü haftası Öğrenci Belirleme Araştırması (ÖBA) yapıyor. Öğrencilerin yanıtları e-Okul Yönetim Bilgi Sistemi'ne (YBS) giriliyor. Programa katılacak öğrencilerin listesi ve öğrencilerin başlayacağı eğitim modülleri e-Okul YBS İYEP İşlemleri'nden alınıyor.<sup>66</sup> İYEP, "öğrencinin kendi sınıf öğretmeni, okuldaki diğer sınıf öğretmenleri, ilçe norm fazlası sınıf öğretmenleri, ilçede, programda görev almak isteyen sınıf öğretmenleri, bunların olmaması durumunda ders ücreti karşılığında görevlendirilen sınıf öğretmenleri" görevlendirilerek Kasım-Nisan arasında uygulanıyor.<sup>67</sup>

## PROGRAMIN İÇERİĞİ VE İŞLEYİŞİ

Programda hedeflenen kazanımların değerlendirilmesi amacıyla Öğrenci Değerlendirme Aracı (ÖDA), programda kullanılması amacıyla ise Türkçe Etkinlik Kitabı, Türkçe Etkinlik Kılavuz Kitabı, Türkçe Ek Çalışma Sayfaları, Matematik Etkinlik Kitabı, Matematik Etkinlik Kılavuz Kitabı, Matematik Ek Çalışma Sayfaları ve Psikososyal Destek Rehberi hazırlandı.<sup>68</sup>

<sup>66</sup> MEB TEGM, 2018a.

<sup>67</sup> MEB TEGM, 2018b, s.16.

<sup>68</sup> MEB MTEGM, 2019a.

Bu materyaller [eba.gov.tr](http://eba.gov.tr) ve [tegm.meb.gov.tr](http://tegm.meb.gov.tr) sayfalarında yayımlandı. Türkçe dersi için toplam 16, Matematik dersi için ise toplam 29 kazanım bulunuyor. Pilot uygulama sırasında öngörülen modül süreleri yaygınlaştırma aşamasında artırıldı; Türkçe için 78'den 90 saate, Matematik için 53'den 70 saate olmak üzere toplam 160 saate çıkarıldı.<sup>69</sup>



#### KAZANIM

Herhangi bir etkileşim sonucunda bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alandaki edinimleridir.

İYEP'in normal eğitim yapan ilkokullar, ikili eğitim yapan ilkokullar, taşıma merkezli okullar ve birleştirilmiş sınıf uygulaması olan ilkokullarda uygulanmaya olanak sağlayacak biçimde esnek bir biçimde tasarlandığı belirtiliyor.<sup>70</sup> Programın uygulanma süresi, hafta içi günde 2 ders saatini, hafta sonu günde 6 ders saatini ve haftada toplam 10 ders saatini geçemiyor.<sup>71</sup> İYEP grupları oluşturulurken, öğrenci sayısı 1-6 arasında olabiliyor. Gruplardaki öğrenci sayısının az olması, öğrencilerle birebir ilgilenilmeye olanak sağladığı için destek programlarının etkisini artırıyor. İkinci bir grubun oluşturulması için öncelikle ilk grupta en az 6 öğrenci sayısına ulaşılması gerekiyor. Gruplardaki öğrenci sayısı fiziki koşulları elverişli olan okullarda 10 öğrenciye kadar çıkarılabiliyor.<sup>72</sup>

İYEP kapsamında her iki ders için 3'er modül bulunuyor ve modüllerin işleniş öğrencilerin gereksinimlerine göre belirleniyor. Ayrıca, gereksinim duyulan modülden başlanıp diğer modüllere bir öncekini bitirmek koşuluyla geçilebiliyor.<sup>73</sup>

*İYEP kapsamında gerçekleştirilen ilk uygulamanın sonucunda programa katılan öğrencilerin %87,59'unun matematik dersinde, %79,41'inin Türkçe dersinde başarılı olduğu ve öğrenme eksikliklerinin büyük oranda telafi edildiği belirtildi.<sup>74</sup> Hedeflenen kazanımlara erişemeyen öğrenci oranı Matematikte %12,41, Türkçe'de ise %20,59.*

Hedeflenen kazanımlara erişemeyen öğrencilerin program sonrasında nasıl desteklenecekleriyle ilgili bir yol haritası çizilmesi, İYEP'in öğrencilerin sonraki kademelerde yaşayabileceği olası uyum sorunlarının önlenmesi, devamsızlıkların önüne geçilmesi vb. genel amaçları bakımından önemli olacaktır.

*Akademik kazanımların yanı sıra öğrencilere psikososyal destek verilmesini de hedeflemesi İYEP'in önemini artırıyor.*

Ancak, öğretmenlerin bu yöndeki gereksinimleri nasıl belirledikleri, bunları belirleyebilmek ve destek vermek için nasıl bir eğitim aldıkları konularında net bir bilgi bulunmuyor. İYEP'i daha sağlıklı değerlendirebilmek amacıyla, uygulama yapılan iki okulun İYEP öğretmenleriyle görüşmeler yapıldı. Görüşme yapılan öğretmenler, programın psikososyal destek hedefinden haberdar olmadıklarını ve ilgili kaynağı kullanmadıklarını paylaştılar. İYEP'in hedef kitlesi içerisinde "yabancı uyruklu öğrenciler sığınmacılar,

69 MEB TEGM, 2018a.

70 MEB TEGM, 2019a.

71 MEB TEGM, 2018a, s.8.

72 MEB TEGM, 2018b, s.15.

73 A.g.e., s.4.

74 TEDMEM, 2019, s.7.

mülteciler, göçer ve yarı göçer aile çocukları, mevsimlik tarım işçisi çocukları”<sup>75</sup> gibi çeşitli gruplar yer aldığı için öğretmenlerin psikososyal destek sağlama alanında güçlenmeleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda, TEDMEM’in “...rehber öğretmenlerin görev tanımlamaları net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Okul rehberlik öğretmeninin olmadığı veya ilgili öğretmenin İYEP kapsamında görevlendirmesinin uygun olmadığı durumlarda ise Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) ile işbirliği yapılabilmesi ve gerekli destek alınabilmelidir.” önerilerinin dikkate alınması yararlı olacaktır.<sup>76</sup>

## ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

İYEP kapsamında görüşü alınan öğretmenler, programdan yararlanacak öğrencilerin belirlenmesinde kullanılan ÖBA'nın sınav baskısı yaratma riski taşıdığını; sınıf öğretmenlerinin öğrencilerini iyi tanıdıklarını, İYEP'e dahil edilecek öğrencilerin doğrudan sınıf öğretmeni tarafından belirlenebileceğini belirttiler. Bu doğrultuda, belirli bir ölçek kullanılarak sınav stresi oluşturmeyen ve sınıf içinde uygulanan farklı bir yöntem belirlenebilir.

Programa katılım için veli onayı gerekiyor; ailelerin İYEP konusundaki bilgilerinin sınırlı olması, çocuklarını dahil etmek istememeleri ya da ailelerin gerekli ilgiyi göstermemesi katılımı etkileyebiliyor. Hafta sonu uygulaması (6 saat) öğrenciler için zorlayıcı olduğu gibi, öğrenci ve öğretmenlerin zaman zaman odaklanma sorunu yaşamasına da neden olabiliyor. Bazı öğrencilerin hafta sonları oyun ve dinlenme zamanlarını ayırmak istemedikleri için bir süre sonra programa devam etmedikleri de görüşü alınan öğretmenler tarafından belirtiliyor.<sup>77</sup> Öğrencilerin devamlılığının sağlanması için öğrencilerin gereksinimleri dikkate alınarak planlama yapılması ve önlemler alınması önemli olacaktır.

Öğrencilerin bu ve benzeri destek programlarına devamlılıklarını sağlamada önemli etkenlerden bir diğeri de öğrenci-öğretmen arasında kurulan olumlu ilişkilidir. Öğretmenler, farklı sınıflardan gelen öğrencileri tanımak için daha fazla zamana gereksinim duyabiliyor ve temel becerilerdeki yeterliliklerini tam olarak bilmedikleri öğrencilerin gereksinimlerine hızlı ve zamanında yanıt veremeyebiliyorlar. Öğretmenlerin öğrencileri kısa zamanda tanınması mümkün olmakla birlikte bilinçli bir çabayı gerektirir. Bu ilişkinin oluşmasında psikososyal destek önemli bir rol oynayabilir.

İYEP kapsamında görüşüne danışılan öğretmenler ayrıca öğrencilerin modüllerde belirlenen kazanımlardaki eksiklikleri doğrultusunda gruplara yerleştirildiğini, 3 ve 4. sınıftaki öğrencilerin modülleri bir arada aldığını belirttiler. 2019-20'de program sadece 3. sınıf öğrencilerine uygulanacağı için bu durumun ortadan kalkacağı düşünülebilir.

*İYEP grubunda bulunan her öğrencinin farklı sınıflardan olduğu durumlarda, farklı modül ve farklı kazanım düzeyine göre her öğrenci için bireysel bir öğrenme planı izlenebiliyor. Ancak bu, gruptaki öğrenci sayısının az olduğu sınıflarda daha etkin gerçekleşebiliyor.*

75 MEB TEGM, 2018b, s.8.

76 TEDMEM, 2019, s.139.

77 ERG'nin görüş aldığı iki sınıf öğretmeni tarafından paylaşılmıştır.

Öğretmenler kazanım sayısının çok olduğunu ve programı yetiştirmede zorlandıklarını ifade ediyorlar. İYEP için belirlenen 160 saat, öğrencilerin hedeflenen kazanımlara erişimi için yeterli olmama riskini barındırıyor. Öğretmen görüşleri, modüller arasında kazanım hedefleri ve içerikler konusunda dengeli bir dağılım olmadığına da işaret ediyor. Matematik alanının ikinci modülünde çarpma ve bölmenin çok temel işlendiği, üçüncü modülde ise ara kazanımların atlanarak üç basamaklı çarpma ve iki basamaklı bölme gibi işlemlere yer verildiği örnek olarak paylaşıldı. Türkçe alanının üçüncü modülünde de konuların ikinci modüle kıyasla çok daha zor olduğu, bu durumun özellikle anadili Türkçe olmayan öğrenciler için zorlayıcı olduğu belirtildi.<sup>78</sup> Kazanımların bir önceki modülün kazanımlarının üzerine eklenerek ve kazanım ağırlığına dikkat edilerek yeniden tasarlanması gerekiyor.

*Akademik başarısızlık ve uyum sorunları gibi nedenlerden kaynaklanan okuldan erken ayrılma olgusuyla mücadele edilmesi, temel becerilerin kazanılması ve öğrencilerin okula aidiyet hissini artırılması hedefleri bağlamında İYEP son derece önemli ve önceliğinin artırılması gereken bir programdır.*

Bu önemli programın daha bütüncül biçimde değerlendirilebilmesi ve programın iyileştirilmesine katkı sunulabilmesi için programın etki ve sonuçlarının paylaşılması önemlidir. Etki ve sonuçlara yönelik raporda, programa katılan öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin görüşlerinin, öğrencilerin programa devam etme durumlarının, programa devam etmeyi bırakan öğrencilerin bırakma nedenlerinin, kazanımların ve kullanılan materyallerin etkililiğinin, 4. sınıf uygulamasından vazgeçilmesinin nedenlerinin yer bulması değerlendirmenin etkisini artıracaktır.

*İlkokullar, ikili eğitim yapan ilkokullar, taşıma merkezli okullar, birleştirilmiş sınıflarda gerçekleşen uygulamalarda ve mevsimlik tarım işçilerinin çocukları, sığınmacılar, göçmenler gibi farklı gereksinimlere sahip olabilecek grupları içeren sınıflarda sonuçlar arasında farklılıkların olup olmadığına da yer verilmelidir.*

Bu değerlendirmelerin yer aldığı etki ve değerlendirme analizine dayanarak öğrenci ve okulların gereksinim ve olanak farklılıklarına göre düzenlemeler yapılması, programın başarısını artırma olanağı sağlayabilir.

78 ERG'nin görüş aldığı iki sınıf öğretmeni tarafından paylaşılmıştır.

# EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ



## ELEŞTİREL DÜŞÜNME

Bireylerin amaçlı olarak yaptıkları, kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve her türlü bilginin sınıandığı, değerlendirildiği, yargılandığı ve farklı yönlerinin, açılımlarının, anlamlarının ve sonuçlarının tartışıldığı, fikirlerin çözümlenip değerlendirildiği, akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanıldığı ve sonucunda belirli fikirlere, kuramlara veya davranışlara varılan düşünme biçimidir.



## TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Bir insan hakları ilkesi olup cinsiyetler arasında eşit hak, sorumluluk ve fırsatlar ile toplumsal sonuçlara ulaşmada eşitliği ifade eder.

Eğitimin sürecinin en önemli bileşenlerden biri öğrenme-öğretme süreçleri boyunca öğrencilere kazandırılan bilgi, değer ve tutumlardır. Nitelikli eğitimin temel hedeflerinden biri, “demokratik değerleri içselleştirmiş, **eleştirel düşünme** yetisine sahip, insan haklarına ve çokkültürlülüğe saygılı aktif yurttaşlar”dır.<sup>79</sup> Eğitimin içeriğine ilişkin “değerlendirmelerde ön plana çıkan ölçütlerden biri bu hedefin sağlanmasına ne derece katkıda bulunulduğu”dur.<sup>80</sup> Raporun bu bölümünde son eğitim-öğretim yılındaki değişiklikler değerlendirilirken, iki önemli projeden yola çıkılarak genel yorumlarda bulunmaktadır.

## TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ (TCE)

Geçtiğimiz eğitim-öğretim yılında yaşanan en önemli gelişmelerin başında **toplumsal cinsiyet eşitliği**ne yönelik kamuoyunda yaşanan uzun süreli tartışmalar ve eğitim projelerinin durdurulması yer aldı. Eğitim hakkından kadın ve erkeklerin eşit olarak yararlanmasını sağlamak devletin anayasal yükümlülüğüdür. Bunun ön koşulu ise TCE'nin sağlanmasıdır. Eğitimde TCE, “Eğitimde eşit muamele ve eşit fırsatların sunulması; kadınlar ve erkekler için inşa edilen ve eşitsizliklerin temelini oluşturan sosyal normlardan, kalıp yargılardan arınılması; her çocuğun kişisel becerilerini geliştirmesine, kalıplaşmış yargılarla çizilmiş sınırlamalar olmaksızın seçimler yapmasına fırsat verilmesi”dir.<sup>81</sup> Devletin yükümlülüğü, kız ve oğlan çocukların okullulaşma oranlarının eşit olmasını sağlamakla sınırlı değildir; TCE'nin sağlanmasını da kapsar. TCE'nin sağlanamamasının getirdiği en önemli risklerden biri okul terkidir. “Okul dışına çekilme” ve “okul dışına itilme” kavramları göz önünde bulundurularak, toplumsal cinsiyet kaynaklı ayrımcılıklar ve eşitsizlikler nedeniyle okul terkine önüne geçilmeye çalışılabilir.<sup>82</sup> Eğitim sisteminin kız ve oğlan çocukların potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmeleri için eşit hak, özgürlük, fırsat ve koşulları ne derece sağladığı; eğitim sürecinin ise, toplumdaki egemen değer ve dinamikleri toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyecek biçimde ne ölçüde dönüştürebildiği önemlidir.

Hem temel haklar hem de somut riskler çerçevesinde eğitim sisteminde TCE ve eğitim yoluyla TCE önceliklendirilmelidir. Ancak, son eğitim-öğretim yılında TCE çerçevesinde kamuoyuna yansıyan tartışmalar ve alınan kararlar, ne yazık ki bugüne kadar atılan adımların ve erişilen hedeflerin uzun vadede gerilemesinin yolunu açabilir.

79 ERG, 2008.

80 A.g.e.

81 MEB OGM, 2016, s.2.

82 “Okul dışına çekilme” ve “okul dışına itilme” gibi kavramlar hakkında kuramsal alt yapı ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle olan ilişkisine ilişkin çeşitli yaklaşımlar EİR 2017-18 kapsamında daha ayrıntılı biçimde aktarılmıştır. İlgili ayrıntılı tartışma için bkz. ERG, 2018.

## 1995-2019 ARASINDA MEB TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

1997 yılında 4306 sayılı kanunda yapılan değişiklikle 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitime geçildi. 1997-98 eğitim-öğretim yılında ilköğretim düzeyinde kız çocukların net okullulaşma oranı %78,97 iken 1998-99, 1999-00 ve 2000-01 eğitim yılları için sırasıyla %83,79, %88,45 ve %90,79 oldu. Gözle görülür bir ilerleme kaydedilmiş olsa da kızların ilköğretim düzeyinde net okullulaşma oranının oğlanlarla benzer düzeylere gelmesi 2007-08 eğitim-öğretim yılını buldu.<sup>83</sup>

6287 sayılı kanun ile 2012 yılında 12 yıllık zorunlu ve kesintili (“4+4+4”) eğitim uygulamasına geçildi. 2012-13 eğitim-öğretim yılında ortaöğretim düzeyinde kız çocukların net okullulaşma oranı %69,31 iken, 2016-17, 2017-18 ve 2018-19 eğitim yılları için sırasıyla %82,38, %83,39 ve %83,88 oldu. İlgili değişiklikle birlikte bu kademedeki kız öğrencilerin yanı sıra oğlan öğrencilerin de net okullulaşma oranlarında benzer bir artış gözlemlendi.<sup>84</sup> Ortaöğretim düzeyinde kız öğrencilerin okullulaşma oranlarında artış gözlemlense de kız ve oğlan çocuklar arasındaki okullulaşma eşitsizliğinin kırılmadığı ve hala bu kademe için önlemler alınması gerektiği söylenebilir. Ek olarak, bölgeler temelinde bakıldığında belirli bölgelerde (özellikle Güneydoğu Anadolu ve Orta Doğu Anadolu Bölgeleri) ortaöğretimde net okullulaşmada cinsiyet farklarının sürdüğü görülüyor.

Zorunlu eğitim süresinde yapılan yasal değişiklikler net okullulaşma oranlarında bir artışın önünü açsa da, özellikle bölgesel ve toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizlikler nedeniyle kız çocukların okullulaşma oranlarının artırılması için çeşitli projeler yürütüldü. Bu projelerle birlikte net okullulaşma oranlarında artışın yanı sıra, okullarda ve toplumda TCE alanında da ilerlemelerin kaydedilmesi hedeflendi.

### Haydi Kızlar Okula Kampanyası

2003 yılında Haydi Kızlar Okula Kampanyası, “kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve gönüllülerin katılım ve katkısıyla, okullulaşma düzeyinin en düşük olduğu illerde zorunlu öğrenim çağına olup (6-14 yaş) eğitim sistemi dışında kalan, okula hiç kaydolmamış ya da okula kayıtlı olup devamsızlık yapan kız çocukların okullulaşmalarının sağlanması ve böylece ilköğretim düzeyinde okullulaşmadaki cinsiyet eşitsizliğinin kapatılması” amacıyla başladı.<sup>85</sup> İlk yılın sonunda kız çocukların net okullulaşmasında artış görüldü.<sup>86</sup> 2003’te 40.000 (10 ilde), 2004’te 73.200 (33 ilde), 2005’te 62.251 (53 ilde), 2006’da 47.349 (Türkiye genelinde) olmak üzere toplamda 222.800 kız çocuk okullulaştı.<sup>87</sup> Proje ilk yıllarında %5’in üzerinde bir oranla kız çocukların okullulaşmasına güçlü bir ivme kazandırırken, ilerleyen yıllarda bu ivme düştü. Bu düşüşün nedenlerine ilişkin yorumların başında projenin ülke geneline yayılması yer alıyor. Bu yoruma göre, kaynak ve ilgi, bir bölgeye ve o bölgenin sorunlarına odaklı olduğunda projeden yüksek oranlı başarı elde edildi; fakat kaynak ve ilgi ülke geneline bölündüğünde başarı oranında düşüş gözlemlendi.<sup>88</sup> Bu görüşten ve Haydi Kızlar Okula Kampanyası deneyiminden yola çıkarak, bölgesel bazlı sorunların temel alınıp o bölge ve sorun özelinde çözümler üreten projelerin başarı oranlarının daha yüksek olacağı yorumu yapılabilir.

83 MEB, 2018e.

84 A.g.e.; MEB, 2019b.

85 Çameli, 2008, s9.

86 Yazan, 2014.

87 Çameli, 2008.

88 Gümüş ve Gümüş, 2013.

### Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Projesi (KEP I)

KEP I, 2011 - 2013 arasında yürütüldü. Kız çocukların okullulaşmasının, eğitim niteliğinin ve sektör ile işbirliği yapılarak insan kaynağına yapılan yatırımın artması amaçlandı.<sup>89</sup> Proje 16 pilot ilde yürütüldü; 1.440 öğretmen ve rehber öğretmen, 430 üniversite öğrencisine eğitim verildi; 160 pilot okulda öğrenci destek programı uygulandı. 6 ilde 3.200 ev ziyaret edildi, 2.000 çocuk okullulaştı.<sup>90</sup>

### Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP I)

ETCEP I, 2014-2016 yılları arasında TCE'nin milli eğitim politikaları ve öğretim programlarında anaakımlaştırılması için gerçekleştirildi. Okullarda TCE'nin sağlanması, eğitimde eşitlikçi ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın yaygınlaşması ile öğrencilerin gereksinimini karşılayacak yeni eğitim araçları geliştirilmesi amaçlandı. Proje 10 pilot ilde toplam 40 okulda uygulandı; 5.000'e yakın öğretmen farkındalık eğitimi, 542 yönetici ve öğretmen kadın liderlik eğitimi aldı, 12.000 öğrenci etkinliklere katıldı. Ayrıca, eğitim mevzuatı ve politikaları ile ders kitapları TCE açısından incelendi.

### Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Artırılması Projesi (KEP II)

KEP II, KEP I'in devamı niteliğinde olup 2016'da başladı. 15 pilot ilde gerçekleşen proje kapsamında eğitimci eğitimi, saha araştırmaları, bilgilendirme toplantıları, seminer, konferans ve festivaller düzenlendi. Proje sonunda 64.500 kişiye ulaşıldı, 31.500 kişi eğitim aldı, 6.600 kişi bilgilendirildi, 9.500 kişi etkinliklere katıldı, 9.424 aile ziyaret edildi, 5.022 kız öğrenci okullulaştı.<sup>91</sup>

### Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması Projesi

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması Projesi, ETCEP'in kazanımlarının devam ettirilmesi ile "toplumsal cinsiyete duyarlı okul standartlarının geliştirilmesi ve uygulamaların ülke genelinde yaygınlaştırılması" amacıyla 2018'de başladı ve projenin 2019'u kapsayan 2 yıllık bir çalışma döneminde gerçekleşmesi planlandı. Proje 81 ildeki 162 kurumu hedefledi. Proje kapsamında okul projeleri için 12 ders (Beden Eğitimi ve Spor, Biyoloji, Coğrafya, Fizik, Görsel Sanatlar, İngilizce, Kimya, Matematik, Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı ve Felsefe) özelinde Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Etkinlik Kitabı hazırlandı. 468 okul yöneticisi, öğretmen ve psikolojik danışmana Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hizmetiçi Eğitimi verildi.<sup>92</sup> Ancak, bir sonraki başlıkta ele alınan tartışmalar sonucunda proje tamamlanmadan sona erdirildi.

### ETCEP VE TCE ALANINDA YAŞANAN TARTIŞMALAR VE SORUNLAR

ETCEP 2016 yılında sona erdiği halde yakın zamanda yeniden gündeme geldi ve medyada bu projeye karşı toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışıyla ters düşen eleştiriler yer aldı. Bu eleştirilerin bir kısmı Millî Eğitim Bakanı Prof. Ziya Selçuk'un Akşam Gazetesinde 29 Aralık 2018 tarihinde "Cinsiyet eşitliğine duyarlı okul geliyor" başlığıyla verilen röportajı sonrası gerçekleşti.<sup>93</sup> İlgili röportajda Bakan Selçuk, ETCEP sonrası başlatılan Toplumsal

89 Kızların Eğitimi Projesi, t.y.a.

90 Kızların Eğitimi Projesi, t.y.b.

91 Kızların Eğitimi Projesi, t.y.c.

92 European Commission, 2019.

93 Gökdağ, 29 Aralık 2018.



Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması projesi kapsamında uygulanan pilot çalışmayı özetledi, toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmak için hazırlanan eylem planına ilişkin bilgi verdi ve uzun vadeli hedeflerden bahsetti. Bu röportajdan kısa bir süre sonra çeşitli medya kuruluşları ETCEP ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili projeleri hedef alan içerikler yayımladılar.<sup>94</sup> İlgili medya kuruluşlarının haberlerinden sonra MEB'in internet sitesi üzerinden bir basın açıklaması yapıldı. Açıklamada Millî Eğitim Bakanı Prof. Dr. Ziya Selçuk'un yaptığı açıklamanın 2016 yılında son bulan ETCEP'in çıktılarını değerlendirmek amacıyla yapıldığı ve bakanlığın gündeminde bu alanda devam etmekte olan bir proje olmadığı paylaşıldı.<sup>95</sup> İlgili açıklamadan sonra da toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı söylemler sürdü.<sup>96</sup> Çeşitli sendika ve derneklerin de katıldığı tartışmanın boyutları farklılaştı.<sup>97</sup> Tartışmanın odağı kimi zaman ETCEP'ten çıkarak, İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinen Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin eleştirilmesi ve kaldırılma taleplerine kadar uzandı.<sup>98</sup>

ETCEP çerçevesinde tartışmaların sürdüğü dönemde YÖK başkanı Yekta Saraç'ın toplumsal cinsiyet kavramına farklı anlamlar yüklendiği ve bu anlamların "toplumsal değerlerle uyummadığı" bu yüzden YÖK tarafından hazırlanmış olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi'nde değişiklikler yapılacağını ifade ettiği çeşitli medya kuruluşlarında yer aldı.<sup>99</sup> Bu süreçte YÖK'ün internet sitesinden ilgili belge ve sayfalar kaldırıldı. Söz konusu tartışmalardan üniversitelerin toplumsal cinsiyet çalışmaları merkezleri de etkilendi; örneğin TED Üniversitesi bünyesinde kurulan Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi benzer medya kuruluşları tarafından hedef alındı.<sup>100</sup> TED Üniversitesi sosyal medya üzerinden yaptığı açıklama ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin dünyadaki algısının insan odaklı olduğunu hatırlattı, kurum olarak cinsiyet eşitliğinin toplumda güçlendirilmesi için hakları olduğu kadar sorumluluklarının da olduğunu belirtti.<sup>101</sup>

## DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Eğitimin içeriği konusunda ders kitapları önemli bir yere sahiptir. Bayhan, Aratemur Çimen ve Şimşek tarafından 2019 yılında hazırlanan *Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Demokratik Vatandaşlık ve Demokratik Değerler Raporu*, "demokratik vatandaşlığın inşa sürecine hizmet eden öğretim materyallerindeki olumlu, olumsuz ve eksik yönlerin belirlenmesini" ve "demokrasi kültürünün gelişmesine katkıda bulunacak çalışmalar ve uygulamalar için bir kaynak olmayı" amaçlıyor. Raporun temel sonuçlarından biri, ders kitaplarında<sup>102</sup> cinsiyetçi öğelerin yoğun bir biçimde var olmaya devam ettiğidir.<sup>103</sup> İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinden 26 ders kitabını kapsayan araştırmanın kitaplara ilişkin bulguları şu şekilde özetlenebilir:

94 Aydagül, 2019.

95 MEB, 6 Ocak 2019.

96 Yeni Akit, 8 Ocak 2019.

97 Öztürk, 23 Mart 2019; Yavuz, 7 Ocak 2019.

98 Erten, 8 Mart 2019; Tarım, 7 Mayıs 2019.

99 Duvar, 19 Şubat 2019.

100 Sekmen, 19 Şubat 2019.

101 TED1928, 19 Şubat 2019.

102 İlköğretim düzeyinde Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB), İnsan Hakları 1, Yurttaşlık ve Demokrasi, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitapları ile ortaöğretim düzeyinde Tarih, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Demokrasi ve İnsan Hakları 2 ders kitapları kapsanmıştır.

103 Bayhan, S., Aratemur Çimen, C. ve Şimşek, S. (2019), s.1.

- Evrensel bir değer olarak TCE yer almıyor.
- TCE kavramsallaştırılması yapılmıyor.
- Kadınlar edilgen gösteriliyor.
- Milli kültür özcü bir yaklaşımla aile odağı alınarak tanımlanıyor; kadının aile ile birlikte var olduğu vurgusu yapılıyor.
- Aile içinde olmazsa kadının saygın olamayacağı mesajı veriliyor.
- Kadınlar çoğunlukla anne olarak yer alıyorlar.
- Milli kültürün ve değerlerin önemli bir unsuru olarak vurgulanan gelenek ve göreneklerin anlatımında oldukça cinsiyetçi bir bakış açısı yer alıyor.
- Erkekler “milli kültürümüz”, “erdemler” ile “sağlık ve spor” temalarındaki anlatımların ana karakterleri olarak yer alıyorlar.
- Geleneksel sporların ön plana çıkarılmasıyla cirit ve güreş gibi spor dalları yalnızca erkekleri içeren içerik ve görseller ile paylaşılıyor.
- Erdemlilik hikayelerinde günümüzde yaşamayan ve güncel olmayan erkek karakterler kullanılırken, erdemlerin erkeklere özgü özellikler olduğuna ilişkin örtük bir mesaj veriliyor.

Raporda, demokrasi ve insan hakları konularını doğrudan ele alan kitapların daha nitelikli bir içeriğe sahip olduğu, bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine yer verilmediği belirtiliyor. Raporda, genel olarak kitaplarda kalıplaşmış toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren örneklerin olumlu örneklerden çok daha fazla olduğu paylaşılıyor. Eğitimde ders kitaplarının TCE'nin yaygınlaşması ve yerleşmesi açısından hala önemli ölçüde gelişime gereksinim duyulan alanlardan biri olduğuna işaret ediliyor.

Bayhan, Aratemur Çimen ve Şimşek tarafından 2019 yılında yapılan bu çalışma, ders kitaplarında gerçekleşen değişimin niteliğiyle ilgili bilgi vermesi açısından özellikle önemlidir. ETCEP gibi çeşitli projelerin kapsamında yapılan ders kitabı incelemelerinin önemli olduğu, fakat yeterli olmadığı anlaşılıyor. Bu çalışma ve daha önce gerçekleştirilmiş başka çalışmalar gösteriyor ki, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen düşünme biçimleri kimi zaman açık kimi zaman da örtük süreçlerle varlığını göstermeye devam ediyor.<sup>104</sup>

Raporda eğitimin içeriği açısından öne çıkan nokta, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası belgelerle tescil edilen değerlere öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer verilmemesidir. Raporda belirtildiği üzere TCE konusunda öğretim programı değişikliğine duyulan gereksinim sürüyor. Değerler eğitimi altında yapılan değişikliklerle birlikte sıklıkla milli, manevi, ahlaki değerlerle örf ve adetlerin devamına göndermede bulunması, kız çocukların ve kadınların ikincil konumunu sürdüren gelenek ve değerlerle ilgili herhangi bir sorgulamaya yer bırakmıyor.<sup>105</sup> Benzer doğrultuda, ders kitaplarında iyi ve sorunlu örneklerin bir arada kullanıldığı, bazı kitaplarda cinsiyetçi dil kullanımının sürdürüldüğü ve ataerkil aile yapısına vurgu yapıldığı raporda öne çıkan saptamalardır. Bu sorunları, kitapların geliştirilmesi sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını yansıtabilecek paydaşların (ör. toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin kadın çalışmaları bölümlerinden uzmanlar) katkılarından yararlanılmamış olmasıyla ilişkilendirmek mümkündür.<sup>106</sup>

### **TÜRKİYE'DE KATILIMCI DEMOKRASİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN İZLENMESİ PROJESİ**

Cinsiyet Eşitliğini İzleme Derneği (CEİD) 1 Mart 2017 - 28 Şubat 2019 tarihleri arasında TCE alanında oldukça önemli bir proje olan Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi'ni uyguladı. Proje, aşağıdakileri hedefledi:

- TCE'yi izlemenin bilimsel temellere dayalı olması için izleme göstergeleri geliştirmek
- TCE alanında çalışan örgütlerin izleme kapasitelerini ve farkındalıklarını artırmak
- Hak temelli izleme yapan örgütlerin TCE bakış açısını izleme çalışmalarına katmalarını sağlamak
- TCE politikalarının uygulamasını izlemekle görevli kamu kurumlarının bu faaliyetlerine destek olmak
- Kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.<sup>107</sup>

Proje Adana, Ankara, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kars ve Trabzon olmak üzere 7 ilde uygulandı.<sup>108</sup> 10 tematik alanda (kadına yönelik şiddet, siyaset/karar alma mekanizmalarına katılım, eğitim, istihdam, medya, sağlık hizmetleri, insan/kadın ticareti, spor, din, kentsel hizmetler ve kentsel haklar) izleme ve haritalama çalışması yapıldı.<sup>109</sup>

105 Tan, 2018.

106 ERG, 2017.

107 CEİD, t.y.a.

108 A.g.e.

109 CEİD, t.y.b.

## TCE İÇİN ÇALIŞMAK

Eğitim ve öğrenim hakkı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 42. maddesinde tüm vatandaşlar için güvence altındadır. TCE sağlanarak tüm çocukların eşit ve özgür biçimde eğitime erişimleri sağlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri, tüm kız ve oğlan çocukların eğitime erişimlerinin ve toplumsal yaşama tam katılımlarının sağlanmasını gerektirir. Türkiye’de kız çocukların okullulaşmasında son yıllarda büyük ilerlemeler kaydedildi. Ancak, özellikle okul öncesi ve ortaöğretimdeki okullulaşma oranlarının istenen düzeyin altında olması dikkate alındığında, kız çocukların okullulaşmasını destekleyen politikalara ağırlık verilmesi gerektiği anlaşılıyor. Devamsızlık ve eğitimden erken ayrılma olguları ile cinsiyet temelinde nedenlere odaklanarak mücadele edilmesi de önemli hedef alanları olarak karşımıza çıkıyor.

TCE açısından bakıldığında çocukların eşit biçimde okullulaşması en önemli hedef olmakla birlikte, eğitimin TCE konusunda nitelikli ve kapsayıcı olması da bir başka hedefdir. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti’nin de taraf olduğu ve 1981 yılında yürürlüğe koyduğu Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) önemli bir adımdır. Sözleşmenin eğitim alanını kapsadığı 10. madde eğitim alanında TCE’nin sağlanması için alınması gereken tedbirleri belirtmektedir. İlgili madde eğitim alanında TCE için şunları öngörüyor;

### “Madde 10

Taraf Devletler, özellikle aşağıdaki konularda kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayırımı önleyen bütün uygun tedbirleri alacaklardır:

- a) Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, meslekî ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit meslekî eğitimde eşit şartların sağlanması,
- b) Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul bina ve malzemesine sahip olmaları,
- c) Kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için muhtelit eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle metodlarının bu amaca göre düzenlenmesi,
- d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması,
- e) Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığının en kısa zamanda kapatmaya yönelik yetişkin ve görevsel okuma-yazma öğretim programları dahil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi,
- f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma nisbetlerinin düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi,
- g) Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine faal olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatların tanınması,
- h) Kadınların ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi temin etmeleri.”<sup>110</sup>

110 Resmi Gazete, 1985.

Türkiye'nin imzacısı olduğu bu sözleşmenin paralelinde, eğitim sistemi içerisinde TCE alanında yapılan projeler özellikle okullulaşma alanında önemli sonuçlar verdi. Ancak ders kitaplarının TCE ile uyuşmayan içeriklere sahip olması gibi konularda, eğitimin içeriğinin geliştirilmesi gerektiği görülüyor. Bunun sağlanması için, kamuoyunda TCE karşıtı söylemlerin yinelenmesi yararsız tartışmaların yerine, TCE'nin hangi projelerle daha da geliştirilebileceği üzerinde durulması gerekiyor.

Toplum hayatında ve okullarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten ve pekiştiren uygulamalar ve öğretim programları ile ders materyallerindeki cinsiyetçi basmakalıp unsurlar gibi sorunlar devam ediyor. Eğitim ortamlarının, öğretmenlerin ve eğitimin içeriğinin bütüncül olarak TCE'yi desteklemesi son derece önemlidir. Bu bağlamda, kız çocukların eğitime erişimlerinin ve devamlarının güvence altına alınması yönündeki çabalar bütüncül planlanmalıdır; bunlar süreklilik göstermeli ve planlardan vazgeçilmemelidir. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin yaklaşımları, çocukların kendileri ve arkadaşlarıyla ilgili algıları, kullanılan öğretim programı, okutulan kitaplar olmak üzere eğitimin içeriğine ve yöntemine ilişkin her ayrıntının TCE gözetir ve destekler nitelikte olması, eşitliğe bütüncül olarak ulaşmada eğitimin büyük rolünü etkin hale getirecektir.

TCE hedefleri kapsamında, kız çocukların eğitime erişimleri kadar önemli bir başka konu da onların iyi olma halidir. PISA 2015 sonuçlarına göre göre, OECD ülkeleri genelinde 15 yaşındaki kız ve oğlan çocukların yaşam memnuniyetleri arasında çarpıcı bir farklılık bulunuyor. Türkiye'de yaşamından memnun veya çok memnun olduğunu söyleyen kızların oranı %44,6 iken bu oran oğlanlar için %53'tür. Yaşamlarından memnun olmadıklarını belirten kızların oranı Türkiye'de %32,8'dir; bu, OECD ülkeleri arasında bu alandaki en yüksek orandır.

TCE, eğitimin her alanında, eğitimin paydaşları, eğitim ortamı, eğitimin içeriği gibi farklı başlıklar altında değerlendirilerek bütüncül olarak benimsenmeli ve güvence altına alınmalıdır. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, öğretmenler, okul yöneticileri ve bakanlık çalışanları birlikte çalışmalı, geliştirilen iyi örnekler dikkate alınmalı, desteklenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için CEDAW başta olmak üzere çeşitli uluslararası sözleşmeler ve yasal düzenlemeler ayrımcılıkla mücadelede son derece önemli araçlardır. Bu araçların kullanılabilmesi ve etkili kılınması, ayrımcılığın görüldüğü her yerde yürütülecek kararlı ve sürekli bir mücadeleyle mümkündür.

Okul, çocuğun ailesinde başlayan toplumsallaşma sürecinin devamı olarak ikincil toplumsallaşmanın en önemli alanıdır. Bu alanın ayrımcılığın yeniden üretildiği değil, tersine, ayrımcılık karşıtı düşünce ve tutumların geliştirildiği bir yer haline getirilmesi, dünyayı herkes için daha yaşanılabilir kılacaktır.<sup>111</sup>

111 Bora, 2011.

## TEMEL EĞİTİMDE DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ



### ÇOCUK HAKLARI

Sivil, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal hakların kapsandığı insan hakları yaklaşımının bir parçasıdır. 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de (ÇHS) belirtilen “ayrımcılık yapmama”, “çocuğun üstün yararı”, “çocuğun varlığını ve gelişimini sürdürmesini sağlama” ile “katılım” ilkeleri, çocukların tüm haklarına erişimlerinin sağlanması için hükümetlerin yerine getirmesi gereken temel gereklilikleri belirtir.

**Çocuk Hakları** Sözleşmesi (ÇHS) madde 29(1)’de, eğitimin amaçları arasında, çocukların “insan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşması tarafından benimsenen ilkelere” saygısının geliştirilmesi yer alıyor. Bu doğrultuda uygulanacak demokrasi ve insan hakları eğitimi, kapsamlı ve yaşam boyu devam edecek bir süreç olarak tasarlanmalı; bilgi sağlamanın ötesine geçmelidir. Çocuklar evde, okulda ve topluluk içinde insan hakları standartlarının ve demokrasinin uygulandığını gözlemleyebilmeli; insan hakları ve demokrasi eğitimi çocukların gündelik yaşantılarına ve deneyimlerine yansımalıdır.<sup>112</sup> İnsan hakları ve demokrasi eğitimi ancak çocuğun öğrendiği, oynadığı, diğer çocuklar ve yetişkinlerle birlikte yaşadığı kurumlarda da uygulanırsa çocukların motivasyonlarını ve davranışlarını biçimlendirebilir.<sup>113</sup>

*Çocukların katılım haklarını en üst düzeyde kullanabilecekleri ve demokrasiyi okullarında deneyimleyerek öğrenecekleri bir eğitim sistemi çocuğun iyi olma hali bakımından büyük öneme sahiptir.*



### ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ

Çocuğun yaşam kalitesini, öznel iyi olma halini ve memnuniyetini ön plana alan ve yapabilirliklerini artırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım sağlık, maddi durum, eğitim, ev ve çevre koşulları, ilişkiler gibi alanlarda çocuğun iyi olmasını hedefler, çocuğun refahına ve gelişmesine bütünsel olarak yaklaşır.

Bu bağlamda, Avrupa Konseyi ve MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü işbirliğiyle, eğitim sisteminde temel hak ve özgürlükler ile evrensel değerlere uygun bir demokratik okul kültürünün yerleştirilmesi amacıyla, 3 Ağustos 2018 tarihinde başlatılan Temel Eğitimde Demokrasi Kültürünün Güçlendirilmesi Avrupa Birliği - Avrupa Konseyi Ortak Projesi geçtiğimiz eğitim-öğretim yılına ilişkin en önemli gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir. Bu başlıkta, hem ilgili proje hem de MEB’in çalışmaları kapsamında 1995’ten bu yana demokrasi ve insan hakları alanında yaşanan önemli gelişmeler ele alınıyor.

Proje, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa genelinde 2014-2017 yılları arasında yürütülen Demokrasi Kültürü ve Kültürlerarası Diyalog Projesi kapsamında geliştirilen demokratik kültür yetkinlikleri modeline dayanıyor. Ana amacı öğrencilere ne düşüneceklerinin değil, nasıl düşüneceklerinin öğretilmesi olan model, kültürel çeşitlilik taşıyan demokratik toplumlarda demokrasi kültürüne etkin biçimde katılmak ve başkalarıyla barış içinde birlikte yaşamak için öğrenciler tarafından kazanılması gereken yetkinlikleri içeriyor. Herkesin aynı düşüncelere sahip olmadığı ancak her bireyin, kültürlerin bir arada var olmalarına olanak sağlayan demokratik ilkeleri savunma sorumluluğunu taşıdığı bir dünyada yol alıp ilerleyebilmesi için nasıl düşünülmesi gerektiğinin öğrenilmesi önemlidir. Modelin geliştirilmesi süreçlerinde ifade edildiği üzere, “Artan göç, artan kültürel çeşitlilik, bilişim teknolojisindeki büyük gelişme ve küreselleşme, insanların kimlikleri üzerinde çok derin izler bırakıyor. Eskiye göre çok daha fazla, farklı inançlara, geçmişlere ve dünya görüşlerine sahip insan yan yana yaşıyor.”<sup>114</sup> Bu da, çevresinde bir araya gelinebilecek bir dizi ortak değer üzerinde anlaşılmasını ve birbiriyle çatışan dünya görüşlerinin nasıl uzlaştırılabileceğinin değerlendirilmesini gerektiriyor.

112 International Children’s Center, 2006.

113 A.g.e.

114 Avrupa Konseyi, 2016, s.7.

**ŞEKİL 2: DEMOKRATİK KÜLTÜR YETKİNLİKLERİ MODELİ<sup>115</sup>**

Kaynak: Avrupa Konseyi, 2016.

Üç yıl sürecek proje, aşağıda paylaşılan üç özel hedefe yönelik yürütülüyor:

1. Okullarda ve okul topluluklarında demokratik değer ve uygulamaların güçlendirilmesi,
2. Politika yapıcılar, hem Bakanlık hem de il düzeyindeki eğitim idarecileri, müfettişler, okul müdürleri, öğretmenler, ebeveynler ve yerel sivil toplum kuruluşları (STK'lar) dahil olmak üzere, paydaşların demokratik okul kültürüne ilişkin kapasitelerinin güçlendirilmesi,
3. Hem okullarda hem de okul dışında demokratik okul kültürüne ilişkin farkındalık yaratılması.<sup>116</sup>

115 Avrupa Konseyi, 2016, s.11.

116 Avrupa Konseyi, t.y.

Yukarıda paylaşılan özel hedefler arasında “öğrenciler” paydaş olarak belirtilmemiş olmakla birlikte, projenin hedef kitlesi olarak okul liderleri, idari personel, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve eğitim yetkilileri gösteriliyor. Projenin *2023 Eğitim Vizyonu*'nda geçen bütüncül okul modeline ve eğitimdeki paydaşların eğitim süreçlerine etkin katılımını sağlamaya katkı yapacağı belirtiliyor,<sup>117</sup> ancak vizyonda bütüncül okul modeline ilişkin yeterli ayrıntı bulunmuyor. Bununla birlikte, *2023 Eğitim Vizyonu*'nun içeriğinden yola çıkarak, bütüncül okul modelinin farklı paydaşları içerdiği, eğitim süreçlerinin program içerikleri ile altyapı ve insan kaynaklarını gözetenek planlandığı varsayılabilir.

Pilot olarak belirlenen 10 ilde (Adana, Aydın, Burdur, Çanakkale, Iğdır, Kars, Muğla, Sinop, Sivas ve Yozgat) toplam 110 gönüllü okulda (30 okul öncesi eğitim kurumu, 40 ilkokul ve 40 ortaokul) uygulama başlatıldı.<sup>118</sup> Proje kapsamında aşağıdaki sonuçlara ulaşılması öngörülmüyor:

- “Demokratik kültür yetkinliklerinin ve insan hakları ve demokrasiye ilişkin farkındalığın temel eğitim sistemine ve okul uygulamalarına dahil edilmesine yönelik stratejik bir eylem planı için politika tavsiyelerinin geliştirilmesi,
- Temel eğitim kurumları için insan hakları, demokrasi ve temel evrensel değerlere dayalı eğitim materyallerinin geliştirilmesi,
- Temel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlere ve eğitim uygulayıcılarına demokratik kültür yetkinliklerinin kazandırılması,
- Temel eğitim kurumlarının, okul topluluklarının ve genel olarak toplumun demokratik okul kültürüne ilişkin farkındalık ve anlayışlarının geliştirilmesi.”<sup>119</sup>

Proje hedefleri doğrultusunda üç eş zamanlı çalışma yürütüleceği açıklandı. İlk çalışmada, Demokratik Okul Kültürü El Kitabı hazırlanacak. 2015-16 eğitim-öğretim yılında 4. sınıflarda zorunlu olarak getirilen İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi Dersi'nin öğretmenleri ve diğer kilit kişilerin güçlenmesi için eğitimler düzenlenecek. İkinci çalışmada, demokrasi ve insan hakları değerlerini teşvik etmek için bir farkındalık kampanyası oluşturulacak. Üçüncü çalışmada, öğretmen ve okul ağları kurulacak.<sup>120</sup> Bu doğrultuda, “demokratik kültür yetkinlikleri”, “demokratik okul kültürü”, “materyal geliştirme” ve “kapasite geliştirme” çalışma grupları oluşturuldu. Tüm çalışma gruplarının ilk toplantısı 11-15 Şubat 2019'da Ankara'da gerçekleşti. Toplantılarda Avrupa Konseyi demokratik kültür yetkinlikleri referans çerçevesi ile demokratik yurttaşlık ve insan hakları eğitimine ilişkin materyaller incelendi. Ayrıca, ihtiyaç analizi yapıldı, kullanılabilir araştırma teknikleri görüşüldü ve mevcut okul uygulamaları incelendi.<sup>121</sup> 8 farklı sınıf düzeyi ve 10 farklı ders için toplamda 208 etkinlik geliştirmeye başladı. Okul öncesi, 1 ve 2. sınıflar için hikâye kitapları ve öğretmen kılavuzu hazırlanacak. Materyaller 2019-20 eğitim-öğretim yılında proje kapsamında belirlenen 10 ildeki 110 pilot okulda test edilecek.<sup>122</sup> Çalışma gruplarının iç toplantılarının yanı sıra 25-27 Haziran 2019'da İstanbul'da Bütüncül Okul Modeli Çalıştayı düzenlendi.

117 MEB, 13 Aralık 2018.

118 MEB TEGM, 9 Ocak 2019.

119 A.g.e.

120 Avrupa Konseyi, t.y.

121 Avrupa Konseyi, 11-15 Şubat 2019.

122 Avrupa Konseyi, 13 Haziran 2019.



Demokratik Kültür Yetkinlikleri Referans Çerçevesi ve bütüncül okul modelinin temel unsurları paylaşıldı. Modelin 2019-20'de pilot okullarda uygulanması planlanıyor.<sup>123</sup>

Proje devam ederken, okullarda demokrasi kültürüne ilişkin gelişmelerden bir diğeri de Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'nin 18 Nisan 2019'da yürürlükten kaldırılması oldu. 2004 yılında TBMM Başkanlığı ile MEB arasında "öğrencilerde demokrasi kültürünün oluşturulması ve çoğulculuk bilincinin geliştirilmesi; öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürü ile katılımcı olabilmek, iletişim kurabilmek ve demokratik liderliği benimseyebilme becerilerinin kazandırılması amacıyla" protokol imzalanmıştı. Proje 2013'te TBMM'nin proje faaliyetlerine dahil olmama kararından sonra 2019'a kadar MEB tarafından gerçekleştirildi. 2019 itibarıyla ise yürürlükten kaldırıldı ve Türkiye Öğrenci Meclisi çalışmalarının iptal edildiği açıklandı.<sup>124</sup>

*Projelerin yürütme veya yürürlükten kaldırılma nedenlerinin kamuoyu ile paylaşılması saydamlık ve sürdürülebilirlik bakımından oldukça önemlidir. Yeni başlanan projeler için ise önceki çalışmaların sonuçlarından ne ölçüde ve nasıl yararlandığının açıklanması etkili bir değerlendirme için gereklidir.*

Kamuoyu ile paylaşılan bir yayın olmadığı için geçmiş çalışmalara dönük ayrıntılı bir analiz yapılamasa da, MEB bünyesinde "demokrasi ve insan hakları" kapsamında 1995'ten bugüne kadar olan gelişmelere bakılması bu bağlamda önemli olacaktır.

**TABLO 4: SON 25 YILDA TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ**

Tarih	Gelişme
1994	1993 Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı'nın ardından 23 Aralık 1994'te Birleşmiş Milletler insan hakları eğitiminin demokratik vatandaşlık ve insan hakları kültürünün oluşmasındaki etkisini vurgulayarak <b>1995-2004 yıllarını İnsan Hakları Eğitimi Onyılı</b> olarak duyurdu.
1995	<b>Vatandaşlık Bilgisi</b> dersi, MEB ile insan haklarından sorumlu Devlet Bakanlığı arasında 14 Mart 1995 tarihinde imzalanan İnsan Hakları Eğitimi Protokolü kapsamında, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 01/08/1995 tarih ve 289 sayılı kararıyla <b>Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi</b> adını alarak 1995-96 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretim 8. sınıflarda okutulmaya başlandı. <sup>125</sup>
1997	1997-98 eğitim-öğretim yılından itibaren <b>Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi</b> dersi 7 ve 8. sınıflarda haftada birer saat olarak okutulmaya başlandı. Daha önce 8. sınıflarda haftada iki saat okutulan dersin programında hiçbir değişiklik yapılmadı; öğretim programı 7 ve 8. sınıflara dağıtıldı. Ders süresi haftada bir saat olarak düzenlendi. <sup>126</sup>
1999	Ortaöğretim kurumları için seçmeli ders olarak <b>Demokrasi ve İnsan Hakları</b> dersine yer verildi; dersin öğretim programı 10 Mayıs 1999 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edildi. <sup>127</sup>
2001	MEB tarafından Avrupa Konseyi işbirliğinde <b>Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi</b> başlatıldı. Proje 2001-2004 yılları arasında yürütüldü.

123 Avrupa Konseyi, 25-27 Haziran 2019.

124 MEB TTKB, 19 Nisan 2019.

125 Başaran, 2007.

126 A.g.e.

127 İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, 1999.

**TABLO 4: SON 25 YILDA TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ, VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ (DEVAMI)**

Tarih	Gelişme
2004	TBMM Başkanlığı ile MEB arasında imzalanan protokol uyarınca geliştirilen <b>Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi</b> uygulanmaya başladı.
2008	Zorunlu derslerde yapılan değişiklik kapsamında <b>Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi</b> dersi kaldırıldı.
2009	IPA 2009 kapsamında <b>Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi</b> (DVİHE) Avrupa Komisyonu tarafından kabul edildi.
2010	DVİHE kapsamında hazırlanan <b>Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi</b> dersi pilot uygulaması 2010-11 eğitim-öğretim yılında belirli ilköğretim okullarında 8. sınıflara seçmeli ders olarak uygulandı.
2011	DVİHE kapsamında hazırlanan <b>Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi</b> dersi 8. sınıflar için zorunlu ders kapsamına alındı.
2011	IPA 2009 kapsamında kabul edilen DVİHE, MEB TTKB tarafından Avrupa Konseyi teknik desteği ve Avrupa Birliği (AB) mali desteği ile 1 Haziran 2011'de başlatıldı.
2012	DVİHE kapsamında geliştirilen <b>Demokrasi ve İnsan Hakları</b> dersi ortaöğretimde seçmeli ders olarak pilot uygulamaya alındı.
2012	<b>Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi</b> dersi 8. sınıf programından kaldırıldı.
2012	<b>Hukuk ve Adalet</b> dersi 5 ve 6. sınıflara seçmeli ders olarak eklendi.
2012	<b>İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi</b> dersi 4. sınıflar için zorunlu oldu.
2013	TBMM, MEB'e gönderdiği "Türkiye Öğrenci Meclisi" konulu yazı ile <b>Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi</b> 'ne ilişkin faaliyetlere 2013 yılından itibaren dahil olmayacağını belirtti. Proje, bu tarihten itibaren 2018 yılı dahil olmak üzere MEB tarafından yürütüldü.
2013	DVİHE Projesi kapsamında Program Tarama Çalışma Grubu Mart 2013'te düzenlenen çalıştayda taslak raporu sundu.
2013	DVİHE Projesi kapsamında geliştirilen <b>Demokrasi ve İnsan Hakları</b> dersi ortaöğretimde seçmeli dersler arasına alındı.
2014	2014 yılında sonlandırılması planlanan <b>DVİHE Projesi</b> 12 ay uzatıldı.
2014	<b>DVİHE Projesi</b> kapsamında pilot okul sayısı 22'den 102'ye çıkarıldı.
2015	<b>DVİHE Projesi</b> sona erdi.
2015	8. sınıflarda uygulanan <b>Vatandaşlık ve Demokrasi</b> dersi kaldırıldı.
2017	TTKB'nin 02/05/2017 tarihli 18 sayılı kararıyla <b>İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi</b> dersi 4. sınıflarda zorunlu ders olarak verilmeye başlandı. <sup>128</sup>
2018	TTKB'nin 02/05/2017 tarihli 18 sayılı kararıyla kabul edilen İlkokul İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı 2018-19 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamadan kaldırıldı. 19/01/2018 tarihli 16 sayılı kararla İlkokul İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı yürürlüğe girdi. <sup>129</sup>
2019	<b>Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi</b> yürürlükten kaldırıldı.

Kaynak: 2007-2018 arasında yayımlanan Eğitim İzleme Raporları'nda yer alan bilgiler doğrultusunda ERG tarafından derlendi.

128 MEB TTKB, 2017.

129 MEB TTKB, 2018b.

İnsan hakları eğitimine yönelik projeler yürütülmesi, öğretim programlarında ayrı bir ders olması, sosyal bilgiler derslerinde insan hakları temalarına yer verilmesi Türkiye açısından önemli bir adımdır. Bununla birlikte Tablo 4'te özellikle derslerde çok sık değişiklik yapıldığı görülebilir. Projelerin sonuçlarının sonraki projelere yansıtılıp yansıtılmadığı da belirgin değildir. Bu değişiklikler ve belirsizlikler, öğrencilerin demokratik değerleri özümsemiş bireyler olmaları konusunda atılmış bir geri adım olarak değerlendirilebilir.

*2018 yılı itibarıyla başlatılan yeni proje olumlu olmakla birlikte, daha önce ERG tarafından ifade edilen “insan haklarına saygılı daha demokratik bir toplum hedeflerinin 36 aylık bir proje ile gerçekleştirilmesinin gerçekçi olmadığı” görüşü, özellikle insan hakları derslerine yönelik değişikliklerin sık olduğu göz önünde bulundurulduğunda geçerliliğini korumaktadır.*

Demokratik ve insan haklarına saygılı bir okul kültürü kapsamlı, uzun erimli ve sürekliliği kesilmeyen politikalarla yaşama geçebilir. Ayrıca, yeni projenin temelini oluşturduğu anlaşılan “demokratik okul kültürü”nden ne anlaşıldığı, 2009 yılındaki çalışmalar sırasında ifade edildiği üzere, katılımcı bir süreçte tanımlanmalıdır.<sup>130</sup> Önceki projelerden edinilen deneyimler dikkatle değerlendirilmeli, kamuoyu ile paylaşılmalı ve yeni proje süreçlerine yansıtılmalıdır.

*“Demokratik okul kültürü” çalışmaları çocuk merkezliliği ve çocuğun katılım hakkını temel almalıdır.*

Ancak, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'nin, gerekçe ve değerlendirme sonuçları paylaşılmadan sonlandırılması çocukların, öğretmenlerin ve projeleri yürütenlerin katılımlarının dikkate alınmadığını düşündürüyor. Geçmiş dönemde, Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi dersi de, bu dersle ilgili Kızılcahamam'da bir çalıştay yapıldığı sırada kaldırılmış; çalıştay katılımcıları kararı çalıştayda öğrenmişlerdi. Özellikle çocukları olmaları üzere, genel olarak katılım hakkının önceliklendirilmesi ve kısa dönemli değil mevzuat ile korunan politikalarla uzun dönemli bir biçimde planlanması gerekiyor. Aynı zamanda katılım hakkı günlük yaşamın bir parçası haline getirilen bir yükümlülük olarak anlaşılmalı ve bu yaklaşım proje uygulanmasında somut olarak yer bulmalıdır.

*Proje kapsamında hazırlanan materyaller, demokrasi ve insan hakları eğitiminin önemli bir bileşeni olan “eleştirel düşünme”yi temel almalı, çocuğun çevresinde olanları anlayabilmesine ve öğrendiklerini uygulayabilmesine olanak verecek biçimde yapılandırılmalıdır. Otoriteye itaat etme yerine eleştirel akıl ve demokratik katılımın vurgulanması sağlanmalıdır.*



#### ÇOCUĞUN KATILIM HAKKI

Çocuk katılımı, tüm çocukların görüşlerini serbestçe ifade etmesi, bu görüşlerin yetişkinler tarafından ciddiye alınması ve çocukların kendilerini ilgilendiren karar alma süreçlerinde etkin rol almalarıdır. Çocuğun katılım hakkı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) 12. Maddesi ile güvence altına alınır. Çocuk katılımında süreçler saydam ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, çocuk dostu, içermeci, eğitim ile desteklenmiş, güvenli ve risklere duyarlı ve hesap verebilir olmalıdır.

130 ERG, 2009.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, engelli haklarına ilişkin kazanımlar ve güncel sorunlar gibi konulara yer verilmesi, öğrencilerin materyallerin içeriği ile gerçek hayat arasında bağ kurabilmesi bakımından önemli olacaktır.<sup>131</sup> Yeni hazırlanan materyallerin yanı sıra geçmiş projeler kapsamında hazırlananların etki analizi sonuçlarının ve yeni proje kapsamında nasıl değerlendirildiklerinin de paylaşılması gerekir. Böylece, önceki projelerde görev alan bazı öğretmenlerin ifade ettiği “dersin kazanımlarının daha cesur, etkinliklerininse çekingen olduğu; bu nedenle öğretmenlerin daha cesur ve yaratıcı etkinlikler hazırlaması gerektiği” ve “öğretmenlerin derste pek de ‘suya sabuna dokunmamaya’ çalıştıkları” gibi görüşlerin geçerliliği ve nasıl değerlendirildiği ele alınabilir. Ayrıntılı değerlendirme, proje kapsamında hazırlanan materyaller kamuoyu ile paylaşıldığında mümkün olacaktır. Materyaller öğrencinin demokratik değerleri özümsemesine, insan hakları ve çoğulculuğa saygılı aktif yurttaşlar olmalarına katkıda bulunmalıdır.

*Demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi belirli tarihler arasında gerçekleştirilip tamamlanan projelerin odağı olarak değil, bir arada yaşamın temel bileşenlerinden biri olarak düşünülmalıdır.*

Bu bağlamda projelerin sürdürülebilirliği ile ilgili çalışmalar yapılması gerektiği geçmişten beri vurgulanan bir başka konudur. Demokratik okul kültürü geliştirme çalışmalarının 2012’ye dayandığı, vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları ile ilgili olarak 1995’ten bu yana yaşama geçirilen birçok ders ve öğretim programı değişikliği olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yeni proje kapsamındaki çalışmalarda geçmiş deneyimlerden yararlanılması önemlidir. Sürdürülebilirliğin sağlanması için bütüncül etki değerlendirme çalışmalarının yapılması ile eğitimde demokrasi kültürünün mevzuat düzenlemeleriyle desteklenmesi önemlidir. Ayrıca okulda demokrasi kültürünün uygulanmasına yönelik yapıların etkin kullanımının teşvik edilmesi de projelerin etkisinin sürdürülebilirliğine ve hedeflendiği gibi demokrasi kültürünün benimsenip güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

*Proje uygulama süreç ve çıktılarının hangi sıklıkla, kimler tarafından, hangi yöntemlerle izlenip değerlendirileceğine ve sonuçların nasıl kullanılacağına ilişkin bilgilerin de farklı paydaşların sürece etkin katılımı için yaygınlaştırılması gerekir. İzleme-değerlendirme çalışmaları çocukların görüş ve deneyimlerinden beslenmelidir.*

## SONUÇ YERİNE

Eğitim İzleme Raporu 2019'un ikinci dosyası olan Eğitimin İçeriği'nde 2018-19 eğitim-öğretim yılında öne çıkan gelişmeler değerlendiriliyor. Bu bağlamda ortaöğretim tasarımı, mesleki ve teknik eğitim ile ölçme ve değerlendirme alanındaki gelişmeler, İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP), toplumsal cinsiyet eşitliği ve demokrasi kültürünün güçlendirilmesi bağlamındaki çalışmalar ele alınıyor. Bu çalışmalar değerlendirilirken, MEB tarafından yayımlanan belge ve raporlar, bakanlık ve bakanlık birimlerinin açıklamaları, öğretmen, alan uzmanları ve akademisyen görüşleri ile ulusal ve uluslararası kaynaklardan yararlanıldı.

Ortaöğretim ile ilgili yaşanan en önemli gelişme 18 Mayıs 2019'da açıklanan "ortaöğretim tasarımı" oldu. Tasarım ile eğitimin niteliğinin iyileştirilmesi, okullar arası nitelik farklarının azaltılması, öğrencilerin temel becerileri kazanması gibi konularda iyileşmeler hedefleniyor. Kademeli olarak gerçekleşeceği açıklanan takvime göre, ortaöğretimde zorunlu ders sayısı azalmakla birlikte öğrencilerin okulda geçirdiği zaman değişmiyor. Hayal-Etkinlik-Yaşam (HEY) modülü uygulanması ile zorunlu Bilgi Kuramı ve Uygulamaları dersinin getirilmesi tasarımın dikkat çeken değişiklikleri arasında bulunuyor.

"Ortaöğretim tasarımı" ile öğrencilere ilgi, yetenek ve becerileri doğrultusunda ders seçme hakkının verilmesinin hedeflenmesi ile deneysel öğrenmeye yapılan vurgu olumludur. Bununla birlikte "ortaöğretim tasarımı"nın bütüncül bir biçimde, okul öncesinden başlayarak, ilk ve ortaokulda gerçekleştirilecek çalışmalarla desteklenmesi oldukça önemli olacaktır. Ayrıca okullar arası olanak farklılıklarının değişiklik gösterdiği var olan durumda, dezavantajlı okullardaki çocukların tasarımın getirdiği esneklik ve olanaklardan eşit biçimde yararlanabilmesi için önlemler alınması önemli. Tasarımla getirilmesi planlanan esnek ve seçmeli derslerle ilgili çalışmalarda öğrencilerin temel becerileri kazanmasının önemle üzerinde durulması gerekiyor.

Ortaöğretimin yanısıra mesleki ve teknik eğitime (MTE) ilişkin de birçok gelişme yaşandı. Uzun zamandır Millî Eğitim Bakanlığı'nın gündeminde olan MTE'ye ilişkin pek çok çalışma gerçekleşti. Bu çalışmalar, MTE'de eğitimin niteliğinin artırılması, MTE'yi tercih eden öğrenci sayısının artırılması ve sektörle işbirliğinin artırılması olarak özetlenebilir. MTE 2023 Eğitim Vizyonu'nda da en ağırlıklı yer verilen konu oldu. Sektörle işbirliklerinin artırılmasına yönelik protokoller imzalandı, öğrencilerin uygulamalı ve iş başında öğrenmesini desteklemek için mesleki eğitim merkezleri ve çıraklık eğitimine ilişkin çalışmalar yürütüldü ve öğretim programları öğrencilerin sektörün gerektirdiği becerileri kazanabilmesine yönelik olarak güncellendi. MTE alanında gerçekleştirilen çalışmalarda, öğretim programları ve alanların, öğrencilerin edindikleri becerileri birden çok alanda kullanabilmelerine olanak verecek şekilde güncellenmesi, mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğrenim gören tüm öğrencilerin meslek derslerinin yanında temel becerileri kazanmasının sağlanması oldukça önemlidir. Uygulama yoluyla öğrenmeye ilişkin çalışmalar olumlu olmakla birlikte, sektörle işbirliklerinde çocuğun iyi olma hali öncelikli olmalı, sektörün eğitime etkisi denetlenmeli ve düzenlenmelidir. Son olarak, MTE'de daha önce gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları ile geçmiş deneyimlerden yararlanılması, gelecekte gerçekleşecek çalışmaların bunlarla ilişkilendirilmesi yürütülecek çalışmaların daha kalıcı ve uzun dönemli etki göstermesine katkıda bulunacaktır.

Ölçme ve değerlendirme hem öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ne derece ulaşabildiklerini belirleme, hem de ihtiyaç alanlarını ortaya çıkarıp öğretimi bu doğrultuda biçimlendirme işlevi bakımından oldukça önemlidir. Ölçme ve değerlendirme, öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda sosyal-duygusal ve üst düzey bilişsel becerilerindeki gelişimi izleme ve buna yönelik çalışmalar yapmaya olanak sağladığı ölçüde etkilidir. Ölçme ve değerlendirme alanında son dönemde pek çok gelişme gerçekleşti. Bunlar arasında, PISA ve TIMSS gibi uluslararası araştırmalar ile ABİDE ve ÖBİA gibi ulusal çalışmalar bulunuyor. Ayrıca, öğrencilerin Türkçe dil becerilerini belirlemek için geliştirilen Dört Beceride Türkçe Dil Yeterliklerinin Belirlenmesi ve Ölçülmesi Projesi'nin ilk sınav uygulaması ve Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınav raporunun ikincisinin yayımlanması bu alandaki çalışmalar arasında dikkat çekiyor. Bununla birlikte, 2023 Eğitim Vizyonu'nda vurgulandığı gibi, bu çalışmalardan etkin biçimde yararlanılması ve eğitimin paydaşlarına veriye dayalı geribildirimler sunulması önemlidir. Verilerin politika yapımında kullanılma potansiyeli de göz ardı edilmemelidir.

MEB ve UNICEF işbirliğinde gerçekleştirilen İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP), Türkiye'de ölçme ve değerlendirme sonuçlarından politika yapımında yararlanılmasına örnek olarak verilebilir. İYEP, temel becerilerin kazanılması bakımından oldukça değerli bir projedir. Uygulamanın etki ve sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılması projenin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunacaktır. Hedeflenen kazanımlara erişemediği belirlenen öğrencilerin program sonrasında desteklenmesi, karşılaşılabilecek uyum sorunlarının önlenmesi ve devamsızlığın önüne geçilmesi bakımından önemli olacaktır. İYEP'in psikososyal bileşeninin etkili biçimde kullanılması, kazanımların yoğunluğu ile ilgili düzenlemeler yapılması programın başarıya ulaşması için dikkate alınmalıdır.

Nitelikli eğitim hedefleri arasında öğrencilerin demokratik değerleri benimsemesi, çokkültürlülüğe ve farklı düşüncelere saygılı bireyler olarak toplumda yer almasının desteklenmesi bulunuyor. Bu doğrultuda, bu dosyada toplumsal cinsiyet eşitliği ve Temel Eğitimde Demokrasi Kültürünün Güçlendirilmesi Projesi'ne ilişkin gelişmelere yer veriliyor.

Geçmişte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik pek çok proje gerçekleşti. Çoğunlukla kız çocukların okullulaşmasını artırmaya yönelik bu projelerin etki değerlendirmeleri, çalışmaların belirli bir bölgeye odaklandığında daha etkili olduğunu yansıttı. Geçtiğimiz yıl içinde yaşanan gelişmeler, kamuoyunda ve özellikle medya üzerinden yürütülen tartışmaların TCE'ye ilişkin çalışmalara olumsuz etki edebildiğini yansıttı. 2018'de başlayan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması Projesi, basında TCE değerlerine yönelik yer alan eleştirilerden sonra tamamlanmadan sona erdi.

TCE bağlamında yürütülen çalışmalarda kız çocukların eğitime erişimini artırmak çok önemlidir ancak tek başına yeterli değildir; eğitimin içerik, yöntem ve yaklaşımının TCE'ye duyarlı olması gerekir. Ders kitapların üzerinde yürütülen güncel bir araştırma, TCE değerlerinin öğretim programları ve ders kitaplarında yeterince yer almadığını bulgusunu ortaya çıkardı. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yalnızca öğrencilerin cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılık yaşamamasının önüne geçmek olarak değil, tüm çocukların eğitim hakkından eşit biçimde yararlanması bağlamında önemli ve öncelikli bir unsur olarak görülmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmaların bu doğrultuda desteklenmesi ve önceliklendirilmesi nitelikli eğitim hedeflerine ulaşmak için de önemli olacaktır.

Nitelikli eğitim hedefleri bağlamında desteklenmesi gereken bir başka konu da eğitimde demokrasi kültürünü geliştirmeye yönelik çalışmalardır. Bu bağlamda, geçtiğimiz yılın en dikkat çekici gelişmeleri 2018’de Temel Eğitimde Demokrasi Kültürünün Güçlendirilmesi Projesi’nin başlaması ve 2004’te başlayan Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi’nin 2019’da yürürlükten kaldırılması oldu. Demokrasi kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmaların hibe programları ve projelerin belirlediği sürelerle sınırlı kalmaması, projelerin hedeflerine ulaşabilmesi ve uzun vadede demokratik değerlerin benimsenmesi bakımından önemlidir. Ayrıca, bu çalışmalarda çocuk katılımı başta olmak üzere paydaş katılımı sağlanmalı, çocuğun iyi olma hali ön planda tutulmalıdır.

Eğitim İzleme Raporu 2019: Eğitimin İçeriği dosyası eğitimin içeriği alanında, geçtiğimiz eğitim-öğretim yılında öne çıkan temel başlıkları kapsayan bir değerlendirme sunuyor. Eğitim sadece okulda değil, okul dışındaki etkinliklerde, ölçme ve değerlendirme süreçlerinde ve sürekli olarak gerçekleşir. Eğitimin içeriğiyle ilgili her konuda çocuğun iyi olma hali merkeze alınarak, tüm çocukların kapsayıcı ve nitelikli eğitime erişiminin sağlanması, temel becerilerin yanında sosyal ve duygusal becerileri edinmesi ve bilişsel gelişmelerinin tüm yönleriyle desteklenmesi önemlidir. Öğretim programları geliştirilip güncellenirken sürecin saydam bir biçimde ilerlemesi, paydaşların etkin bir biçimde dahil edilmesi ve iyileştirmelerin geribildirimler doğrultusunda yapılması tüm çocuklara nitelikli bir eğitim sunulması için büyük önem taşır.

## KAYNAKÇA

Atılğan, H. (2017). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Anı.

Avrupa Konseyi (t.y). “Temel eğitimde demokrasi kültürünün güçlendirilmesi” ortak projesi. *coe.int*. Mayıs 2019, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/joint-project-generation-democracy-strengthening-a-culture-of-democracy-in-basic-education-institutions-in-turkey>

Avrupa Konseyi (2016). *Demokrasi kültürü için yetkinlikler: Kültürel çeşitlilik taşıyan demokratik toplumlarda eşit bireyler olarak birlikte yaşama*. Strasbourg: Avrupa Konseyi.

Avrupa Konseyi (2019, 11-15 Şubat). “Temel eğitimde demokrasi kültürünün güçlendirilmesi” projesi çalışma grubu toplantılarına başladı. *coe.int*. Haziran 2019, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/working-group-meetings-started-under-the-project-strengthening-democratic-culture-in-basic-education->

Avrupa Konseyi (2019, 10 Mayıs). “Temel eğitimde demokrasi kültürünün güçlendirilmesi” projesi kapsamında demokratik okul kültürü çalışma grubu ikinci toplantısını gerçekleştirdi. *coe.int*. Haziran 2019, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/2nd-working-group-meeting-on-democratic-school-culture-under-the-project-strengthening-democratic-culture-in-basic-education->

Avrupa Konseyi (2019, 13 Haziran). Temel eğitimde demokrasi kültürünün güçlendirilmesine yönelik eğitim materyalleri oluşturuluyor. *coe.int*. Haziran 2019, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/educational-materials-to-be-developed-for-strengthening-democratic-culture-in-basic-education>

Avrupa Konseyi (2019, 25-27 Haziran). Bütüncül okul modeli çalıştayı. *coe.int*. Temmuz 2019, <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/workshop-on-whole-school-model>.

Aydağül, B. (2019). Turkey’s progress on gender equality in education rests on gender politics. *Turkish Policy Quarterly*, 18(1), 45-57.

Balcı, E. ve Sel, E. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 723-740.

Başaran, T. (2007). İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. Yüksek lisans tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.

Bayhan, S., Aratemur-Çimen, C. ve Şimşek, S. (2019). Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Demokratik Vatandaşlık ve Demokratik Değerler. Friedrich Naumann Vakfı desteği ile hazırlanmış, yayımlanmamış rapor.

Bora, A. (2011). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. Çayır, K. ve Ceyhan, M. A. (der.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

CEİD (t.y.a). Türkiye’de katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi projesi. Proje hakkında. *ceidizleme.org*. Mayıs 2019, <http://ceidizleme.org/sayfa/90>



CEİD (t.y.b). Türkiye’de katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi projesi. Proje faaliyetleri. *ceidizleme.org*. Mayıs 2019, <http://ceidizleme.org/sayfa/16>

Çameli, T. (2008). *Kız çocukların ilköğretime erişiminde Türkiye’den örnekler*. İstanbul: ERG.

Diker Coşkun, Y. (2016). *Eğitimin içeriği arka plan raporu*. Ağustos 2019, [http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR2015-16\\_ArkaPlanRaporu\\_EgitiminIcerigi\\_YDC.pdf](http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR2015-16_ArkaPlanRaporu_EgitiminIcerigi_YDC.pdf)

Duvar (2019, 19 Şubat). YÖK’ten ‘cinsiyet eşitliğinde’ geri adım! *Gazete Duvar*. Mayıs 2019, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/02/19/yokten-cinsiyet-esitliginde-geri-adim/>

Eğitim-Sen (2018, 14 Mart). Eğitim emekçileri olarak her türlü baskı ve angaryayı reddediyoruz! Emegimize ve mesleğimize sahip çıkıyoruz! *egitimsen.org.tr*. Haziran 2019, <http://egitimsen.org.tr/egitim-emekcileri-olarak-her-turlu-baski-ve-angaryayi-reddediyoruz-emegimize-ve-meslegimize-sahip-cikiyoruz/>

ERG (2008). *Eğitim izleme raporu 2007*. İstanbul: ERG.

ERG (2009). *Eğitim izleme raporu 2008*. İstanbul: ERG.

ERG (2010). *Eğitim izleme raporu 2009*. İstanbul: ERG.

ERG (2013). *Eğitim izleme raporu 2012*. İstanbul: ERG.

ERG (2015a). *Eğitim izleme raporu 2014-15*. İstanbul: ERG.

ERG (2015b). *Meslek liselerinde toplumsal cinsiyet eşitliği – Ümraniye ve Şişli Meslekî ve Teknik Anadolu liseleri örneği*. İstanbul: ERG.

ERG (2017). *Eğitim izleme raporu 2016-17*. İstanbul: ERG.

ERG (2018). *Eğitim izleme raporu 2017-18*. Ağustos 2019, <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2017-18-2/>

ERG (2019). *Eğitim izleme raporu 2019: Eğitimin yönetişimi ve finansmanı*. Mayıs 2019, [https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR\\_YonetisimVeFinansman.16.05.19.rev1\\_.pdf](https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR_YonetisimVeFinansman.16.05.19.rev1_.pdf)

Erten, F. (2019, 8 Mart). Proje genelgeyle işletiliyor. *Millî Gazete*. Mayıs 2019, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1903868/proje-genelgeyle-isletiliyor>

European Commission (2019). Okul eğitiminde ulusal reformlar. *eacea.ec.europa.eu*. Temmuz 2019, [https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-school-education-83\\_tr](https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-school-education-83_tr)

Gökdağ, Y. (2018, 29 Aralık). Cinsiyet eşitliğine duyarlı okul geliyor. *Akşam*. Haziran 2019, <https://www.aksam.com.tr/siyaset/cinsiyet-esitligine-duyarli-okul-geliyor/haber-808272>

Gümüş, S. ve Gümüş, E. (2013). Achieving Gender Parity in Primary School Education in Turkey via the Campaign called “Haydi Kızlar Okula”. *Education and Science*, 38, 17-26.

International Children’s Center (2006). *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme’ye ilişkin genel yorumları 2001-2006 (ICC Çocuk Hakları Serisi 3)*.

Ağustos 2019, <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-1-Egitimin-Amaclari.pdf>

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi (1999). İnsan Hakları Eğitimi Türkiye Programı 1998-2007. Ankara. Ağustos 2019, [http://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/IHE-HREP\\_TR.pdf](http://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/IHE-HREP_TR.pdf)

İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü (2019, 14 Mayıs). 53 Alanda iş birliği. *istanbul.meb.gov.tr*. Haziran 2019, <https://istanbul.meb.gov.tr/www/53-alanda-is-birligi/icerik/2552>

İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü (2019, 29 Mayıs). Meslekî eğitimde yapılanlar ve yapılacaklar. *istanbul.meb.gov.tr*. Haziran 2019, <https://istanbul.meb.gov.tr/www/mesleki-egitimde-yapilanlar-ve-yapilacaklar/icerik/2583>

Kasap, S. (2019, 3 Temmuz). MEB büyük eğitim araştırması ABİDE'yi tamamladı. *Anadolu Ajansı*. Temmuz 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/meb-buyuk-egitim-arastirmasi-abideyi-tamamladi-/1521861>

Kasap, S. (2019, 4 Temmuz). LGS tercihlerinde başucu kaynağı 'Mesleğim Hayatım' portalı oldu. *Anadolu Ajansı*. Temmuz 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/lgs-tercihlerinde-basucu-kaynagi-meslegim-hayatim-portalı-oldu/1523134>

Kızların Eğitimi Projesi (t.y.a.). Proje. *kizlarinegitimi.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/KEP-I/tr/proje>

Kızların Eğitimi Projesi (t.y.b.). Gerçekleştirilen faaliyetler. *kizlarinegitimi.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/KEP-I/tr/proje/gerceklestirilen-faaliyetler>

Kızların Eğitimi Projesi (t.y.c.). Özellikle Kız Çocuklarının Eğitimine Destek Konferansı Gaziantep'te gerçekleşti. *kizlarinegitimi.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/tr/haber/ozellikle-kiz-cocuklarinin-egitimine-des/49>

Kutlu, Ö., Doğan, C. D. ve Karakaya, İ. (2014). *Ölçme ve değerlendirme: Performansa ve portfolyoya dayalı durum belirleme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kutlu, Ö. (2018, 2 Nisan). Ölçme ve değerlendirmede değişim zamanı. *Hürriyet*. Haziran 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/olcme-degerlendirmede-degisim-zamani-40790292>

MEB (2018, 13 Aralık). "Temel eğitim kurumlarında demokrasi kültürünün güçlendirilmesi projesi". *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://www.meb.gov.tr/quottemel-egitim-kurumlarinda-demokrasi-kulturunun-guclendirilmesi-projesiquote/haber/17650/tr>

MEB (2018a). *2023 Eğitim Vizyonu*. Ankara: MEB.

MEB (2018b). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı. Ankara: MEB. Ağustos 2019, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=328>

MEB (2018c). *Liselere Geçiş Sistemi (LGS) Merkezi Sınavla Yerleşen Öğrencilerin Performansı*. Ankara: MEB.

MEB (2018d). *Meslekî ve Teknik Ortaöğretimde Kurumsal Dış Değerlendirme Raporu. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi. No. 2*. Ankara: MEB.

Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-2018.

MEB (2018e). Ankara: MEB.

MEB (2018f). *Türkiye’de Meslekî ve Teknik Eğitimin Görünümü. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi. No. 1.* Ankara: MEB.

MEB (2019a). *2019 Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınav. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi. No. 7.* Ankara: MEB.

MEB (2019b). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2018-2019.* Ankara: MEB.

MEB (2019, 6 Ocak). Basın Açıklaması. *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://www.meb.gov.tr/basin-aciklamasi/haber/17798/tr>

MEB (2019, 20 Mart). Dört beceride ilk Türkçe elektronik sınav düzenlendi. *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://www.meb.gov.tr/dort-beceride-ilk-turkce-elektronik-sinav-duzenlendi/haber/18247/tr>

MEB (2019, 10 Nisan). Öğrencilerin sosyal etkinlikleri bu modülde. *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <https://www.meb.gov.tr/ogrencilerin-sosyal-etkinlikleri-bu-modulde/haber/18388/tr>

MEB (2019, 26 Nisan). Türkçe, matematik ve fen derslerinde başarı izleme araştırması. *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <https://www.meb.gov.tr/turkce-matematik-ve-fen-derslerinde-basari-izleme-arastirmasi/haber/18518/tr>

MEB (2019, 7 Mayıs). Türkçe dört beceriyi ölçen ilk e-sınav tamamlandı. *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://www.meb.gov.tr/turkce-dort-beceriyi-olcen-ilk-e-sinavi-tamamlandi/haber/18604/tr>

MEB (2019, 18 Mayıs). Bakan Selçuk, Ortaöğretim Tasarımını Tanıttı. *meb.gov.tr*. Temmuz 2019, <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-ortaogretim-tasarimini-tanitti/haber/18673/tr>

MEB MTEGM (2019). *2018 Yılı Birim Faaliyet Raporu.* MEB: Ankara.

MEB OGM (2016). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Okul Standartları Kılavuzu.* Ağustos 2019, [http://ogmprojeler.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2017\\_07/05103659\\_Toplumsal\\_Cinsiyet\\_EYitliYine\\_DuyarlıOkul\\_StandartlarY\\_KYlavuzu.pdf](http://ogmprojeler.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/05103659_Toplumsal_Cinsiyet_EYitliYine_DuyarlıOkul_StandartlarY_KYlavuzu.pdf)

MEB OGM (2019). *Ortaöğretim Genel Müdürlüğü 2018 Yılı Birim Faaliyet Raporu.* Ankara: MEB.

MEB ÖDSGM (t.y.). ABİDE (Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi) Projesi. *abide.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <http://abide.meb.gov.tr/>

MEB ÖDSGM (2019a). *Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi 4. Sınıflar Raporu.* *odsgm.meb.gov.tr*. Haziran 2019, [http://odsgm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_06/24160031\\_ABIDE\\_4\\_2018\\_Raporu.pdf](http://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/24160031_ABIDE_4_2018_Raporu.pdf)

MEB ÖDSGM (2019b). *Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi 8. Sınıflar Raporu* *odsgm.meb.gov.tr*. Haziran 2019, [http://odsgm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_06/24142454\\_ABYDE\\_8\\_2018\\_Raporu.pdf](http://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/24142454_ABYDE_8_2018_Raporu.pdf)

MEB ÖDSGM (2019c). *Araştırma sınavı fen bilimleri raporu 5. sınıf.* Ankara: MEB.

MEB ÖDSGM (2019d). *Araştırma sınavı fen bilimleri raporu 8. sınıf.* Ankara: MEB.

MEB ÖDSGM (2019, 18 Ocak). Matematik araştırması raporu yayımlandı. *odsgm.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <https://odsgm.meb.gov.tr/www/matematik-arastirmasi-raporu-yayimlandi/icerik/434>

MEB ÖDSGM (2019, 25 Şubat). Öğrenci başarı izleme araştırmaları bilgilendirme çalıştayı yapıldı. *odsgm.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <https://odsgm.meb.gov.tr/www/ogrenci-basari-izleme-arastirmalari-bilgilendirme-calistayi-yapildi/icerik/441>

MEB ÖRGM (2019, 7 Mayıs). Taslak Özel Yetenekliler Programları Askıya Çıkarıldı. *orgm.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, <http://orgm.meb.gov.tr/www/taslak-ozel-yetenekliler-programlari-askiya-cikarildi/icerik/1183>

MEB SGB (2015). *MEB 2015-2019 Stratejik Planı*. Ankara: MEB.

MEB TEGM (t.y.). Sosyal etkinlik modülü pilot uygulama yapılacak okul listesi. *tegm.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, [https://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2017\\_11/27172102\\_Pilot\\_Uygulama\\_OkullarY.pdf](https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/27172102_Pilot_Uygulama_OkullarY.pdf)

MEB TEGM (2017). Sosyal Etkinlik Modülü Pilot Uygulama konulu yazı. 10230228-300-E.19370364, 16.11.2017. Ağustos 2019, [https://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2017\\_11/27171916\\_Resmi\\_YazY.pdf](https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/27171916_Resmi_YazY.pdf)

MEB TEGM (2017, 27 Kasım). E-Okul sistemi sosyal etkinlik modülü pilot uygulama başladı. *meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <https://tegm.meb.gov.tr/www/e-okul-sistemi-sosyal-etkinlik-modulu-pilot-uygulama-basladi/icerik/485>

MEB TEGM (2018a). 30 Soruda ilkokullarda yetiştirme programı (İYEP). *tegm.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, [http://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2018\\_11/02170454\\_30-soruda-iyep.pdf](http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/02170454_30-soruda-iyep.pdf)

MEB TEGM (2018b). İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP) Uygulama Kılavuzu. Ankara: MEB. Ağustos 2019, [https://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2018\\_09/13134503\\_YYEP\\_Uygulama\\_KYlavuzu.pdf](https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/13134503_YYEP_Uygulama_KYlavuzu.pdf)

MEB TEGM (2019a). İlkokullarda Yetiştirme Programı [Powerpoint sunumu]. *tegm.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, [https://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_06/18193333\\_YYEP-Sunum.pdf](https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/18193333_YYEP-Sunum.pdf)

MEB TEGM (2019b). e-Okul Sosyal Etkinlik Modülü konulu yazı. 10230228-300-E.6553640, 29.03.2019. Ağustos 2019, [https://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_04/08172943\\_Duyuru\\_YazYsY.pdf](https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08172943_Duyuru_YazYsY.pdf)

MEB TEGM (2019c). E-Okul yönetim bilgi sistemi sosyal etkinlik modülü uygulama kılavuzu. *tegm.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, [http://tegm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_04/08173006\\_Sosyal\\_Etkinlik\\_ModYIY\\_Uygulama\\_KYlavuzu.pdf](http://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08173006_Sosyal_Etkinlik_ModYIY_Uygulama_KYlavuzu.pdf)

MEB TEGM (2019, 9 Ocak). Temel eğitimde demokrasi kültürünün güçlendirilmesi projesi. *tegm.meb.gov.tr*. Mayıs 2019, <https://tegm.meb.gov.tr/www/temel-egitim-kurumlarinda-demokrasi-kulturunun-guclendirilmesi-projesi/icerik/536>

MEB TTKB (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine... *ttkb.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, [https://ttkb.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2017\\_07/18160003\\_basin\\_aciklamasi-program.pdf](https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf)

MEB TTKB (2018a). Meslekî ve Teknik Anadolu Liselerinin Makine, Moda Tasarım ve Bilişim Teknolojisi Alanlarına Ait Çerçeve Öğretim Programlarında Değişiklik Yapılması konulu karar. 117, 06.09.2018.

MEB TTKB (2018b). İlkokul İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı konulu karar. 16, 19.01.2018.

MEB TTKB (2019, 19 Nisan). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi yönergesinin yürürlükten kaldırılması. *mus.meb.gov.tr*. Ağustos 2019, [https://mus.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_04/19144837\\_Demokrasi\\_EYitimi\\_ve\\_Okul\\_Meclisleri\\_Projesi\\_YYnergesinin\\_YYrYIYkten\\_KaldYrYlmasY.pdf](https://mus.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/19144837_Demokrasi_EYitimi_ve_Okul_Meclisleri_Projesi_YYnergesinin_YYrYIYkten_KaldYrYlmasY.pdf)

Milliyet (2018, 18 Nisan). PISA 2018 Eskişehir’de başarıyla uygulandı. *milliyet.com.tr*. Mayıs 2019, <http://www.milliyet.com.tr/pisa-2018-eskisehir-de-basariyla-uygulandi-eskisehir-yerelhaber-2737701/>

OECD (t.y.). PISA: Programme for International Student Assessment. *oecd.org*. Mayıs 2019, <https://www.oecd.org/pisa/>

Öztürk, F. (2019, 23 Mart). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkan dernekler ne diyor? *BBC Türkçe*. Mayıs 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47610198>

Resmî Gazete (1985). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne katılmamızın onaylanması. 18898, 14.10.1985. Ağustos 2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf>

Sekmen, H. (2019, 19 Şubat). YÖK ve MEB vazgeçti TED üniversitede kürsü kurdu. *Yeni Akit*. Mayıs 2019, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/yok-ve-meb-vazgecti-ted-universitede-kursu-kurdu-618948.html>

T.C. Başbakanlık (2015). 64. Hükûmet Programı. Ağustos 2019, [https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet\\_programi.pdf](https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf)

Tan, M. (2018). *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*. Ankara: CEİD.

Tarım, Ş. (2019, 7 Mayıs). Rezil tehlike: İstanbul Sözleşmesi. *Millî Gazete*. Mayıs 2019, <https://www.milligazete.com.tr/makale/2492739/sakir-tarim/rezil-tehlike-istanbul-sozlesmesi>

TED1928. (2019, 19 Şubat). Bir gazetede Türk Eğitim Derneği’nin kurduğu TED Üniversitesi’ndeki Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin uygulama alanı ve içeriğine ilişkin yansıtılan, amacı dışındaki habere ilişkin açıklama: [Tweet]. Ağustos 2019, <https://twitter.com/TED1928/status/1097865375646138370?s=20>

TEDMEM (2019). *2018 Eğitim Değerlendirme Raporu*. Ankara: TED.

The World Bank (2017, 26 Eylül). World Bank warns of ‘learning crisis’ in global education. *worldbank.org*. Haziran 2019, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/09/26/world-bank-warns-of-learning-crisis-in-global-education>

TIMSS&PIRLS International Study Center (2019). *TIMSS Brochure 2019*. Ağustos 2019, [https://www.iea.nl/sites/default/files/2019-03/T2019\\_TIMSS\\_BROCHURE\\_O.pdf](https://www.iea.nl/sites/default/files/2019-03/T2019_TIMSS_BROCHURE_O.pdf)

TRT Haber (2019, 15 Nisan). Büyük eğitim araştırması “TIMSS” Türkiye’de tamamlandı. *TRT Haber*. Mayıs 2019, <https://www.trthaber.com/haber/egitim/buyuk-egitim-arastirmasi-timss-turkiyede-tamamlandi-411920.html>

Yavuz, T. (2019, Ocak 7). ETCEP gerçekten bitti mi? *Eğitim-Bir-Sen İstanbul 4 No’lu Şube*. Mayıs 2019, <http://istanbul4.ebs.org.tr/makaleler/309/14/talat-yavuz/etcep-gercekten-bitti-mi>

Yazan, B. (2014). ‘Come on girls, let’s go to school’: An effort towards gender educational equity in Turkey. *International Journal of Inclusive Education*, 18(8), 836-856.

Yeni Akit (2019, 8 Ocak). MEB açıklama yaptı ama... ETCEP projesi bitti mi? *yeniakit.com.tr*. Mayıs 2019, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/meb-aciklama-yapti-ama-etcep-projesi-bitti-mi-583085.html>

### **Koordinasyon**

Merve Mert  
Burcu Meltem Arık

### **Yazarlar**

Burcu Meltem Arık  
Merve Mert  
Oğuz Can Ok  
Özgenur Korlu  
Yeliz Düşkün

### **Yayına Hazırlayanlar**

Burcu Meltem Arık  
İrem Doğan  
Merve Mert  
Özge Karakaya  
Özgenur Korlu  
Yeliz Düşkün

### **Katkıda Bulunanlar**

Bahar Uzunkök  
Fidan Gözde Ertekin

### **Yapım**

MYRA

### **Koordinasyon**

Engin Doğan

### **Yayın Kimliği Tasarımı**

Alper San

### **Sayfa Tasarımı**

Serhan Baykara

**İstanbul, Ekim 2019**





**ERG** EĞİTİM  
REFORMU  
GİRİŞİMİ | EĞİTİM  
GÖZLEMEVİ

Bankalar Cad. Minerva Han  
No: 2 Kat: 5 Karaköy 34425 İstanbul

T +90 (212) 292 05 42

F +90 (212) 292 02 95

[www.egitimreformugirisimi.org](http://www.egitimreformugirisimi.org)